12/26

ఉపాధ్యాయులారా!

[illegible] గారు

ప్రాయంబుల స్నిగ్ధ [illegible]
[illegible] మూలమున
వచ్చియును [illegible] సరగునాడు
చెలువి కోమలమును [illegible]
మంచి చెడుగులు తెలియక మసలునాడు
[illegible] మనమ్ము మెచ్చునాడు
[illegible] మూర్ఖము సేయునాడు
బూచి! [illegible] భయమును [illegible]
[illegible] గంతులో [illegible]
[illegible] నిలుకడ లేనినాడు
బిడ్డలను [illegible] మీచేత బెట్టినారు.
మంచిచెడుగులు [illegible]
[illegible] చెప్పినారు
మీరు [illegible] వేడినాడ
నేలు మరతుమె? యని [illegible]
పెండ్లి పేరంటముల మిమ్ము [illegible]
[illegible] మన్నన [illegible]
గురువులని మిమ్ము మదిలోన [illegible]
[illegible]
బాలయుల చిత్తముల నుపాధ్యాయులారా!
అఖిలలోకేశ్వరుండను హాలికునకు
సదనమబంబగు మానవహృదయభూమి
[illegible]
[illegible]

నేరిక [illegible]
[illegible] తాసార [illegible]
[illegible] గాంచి [illegible]
[illegible] సౌశీల్య [illegible]
సకలలోకోపకారము [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] కారణము
[illegible]లారా! మా యుపాధ్యాయు[illegible]
[illegible] మున్ను [illegible]
మీ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible], [illegible] రాముడు, [illegible]
[illegible] మున్న [illegible]
భవ్యకథలను [illegible] చెప్పి
[illegible]
[illegible] లేక [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] సంతోషగాన
[illegible]లారా, మా యుపాధ్యాయులార

కాకతాళీయము

చిలకలపాటి వెంకట శ్రీ [illegible] గారు, బి. [illegible]

సుబ్బారావుగారు [illegible] [illegible]. [illegible] అంటే! [illegible]. [illegible] చేసేటప్పుడు? [illegible] వాటికి [illegible]. కాని [illegible] పెద్దఅధికారి [illegible] సామాన్యులని [illegible] బాగా [illegible] [illegible]ది.

కామేశ్వరమ్మగారు [illegible] యిల్లాలు. ఆమె [illegible], ఆమె [illegible]. [illegible] స్వభావము బాగుగా [illegible] [illegible] ఆయనమనస్సు [illegible] [illegible]గారు సంతోషముగా [illegible] [illegible]గా సంచరించుచు, యింటిపనులు [illegible] [illegible] విషయంలో ఆమెను [illegible] గ్రామంలో [illegible] [illegible]గారింట్లో [illegible] [illegible] వచ్చినవానిని, [illegible] నాయి [illegible] [illegible] అని [illegible] [illegible] నవ్వావు [illegible]; యని [illegible] లేదు. పనిపాటలవాళ్లు [illegible] [illegible] లేని [illegible] [illegible] కష్టసుఖాలు [illegible] భావించు[illegible] [illegible]మేశ్వరమ్మగారు [illegible] [illegible] ఆమె [illegible] బంగారము [illegible] [illegible] ఆ పెద్ద[illegible] [illegible] పిలవనివాళ్ళది పాపం. అంటే

[illegible] అప్పుడు [illegible]! కామేశ్వరమ్మగారికి [illegible] [illegible] పెద్దవాడు బ్రహ్మచర్యము [illegible] [illegible]. [illegible] చదువుతున్నాడు. అప్పుడే అనేక సంబంధాలు వస్తున్నాయి, పెద్దపెద్ద [illegible] యిస్తామంటూ. శ్రీ మేశ్వరరావుగారు "మాపిల్లవాడేమి [illegible] అవుతాడా; యిప్పుడే ఏం తొందర. చదువు పూర్తిగాందే వివాహం మాట తలపెట్టం" అంటూ [illegible] సాలుగైదు [illegible] కనీసం లాగవలెనని [illegible] మనసుంది శ్రీ మేశ్వరరావుగారి [illegible]. [illegible] ఎంత [illegible] భార్యమాటంటే మహా [illegible]. కామేశ్వరమ్మ గారు సామాన్యగృహస్థులయింటి [illegible] పెళ్లి నాటికి శ్రీమన్నగారి సంసారంలోనూ [illegible] లేదు. [illegible] ఆమెనుదుటి [illegible].

సుబ్బారావుగారు కామేశ్వరమ్మగారికి పినతండ్రి కుమారుడు. ఆయన పెద్దాపురం హైస్కూలులో ఉపాధ్యాయులుగానున్నారు. నెలకో సంవత్సరానికో వస్తారు. కాని ఆయనకు సబ్జెక్టు? ఓ, ఓక్కలా? ఓ గిరిమయ్య [illegible]? కనీసం '[illegible]' అంటే '[illegible]' రాని [illegible] హెడ్ క్లార్కు అయినా కాదు. ఏన్నాళ్లు ఉద్యోగం చేస్తే ఏం? వేలకట్నాలు పెట్టి అల్లుళ్లని తెచ్చుకునే తాహతు ఎక్కడిది [illegible].

సరస్వతి [illegible] [illegible]; [illegible] పాలుగారు [illegible] ప్రాయం [illegible] అప్పుడప్పుడే పెళ్లి యీడు వస్తున్నది. రామాయణమహాభారతాలు [illegible] చదివి అర్థం చెప్పగలది, [illegible] నాయనమ్మకు. బ్రాహ్మణుడుకు యీడు [illegible] అని ఉన్నది సరస్వతి తండ్రికి. కామేశ్వరమ్మగారు [illegible]

యింది. సఖ్యంగా పరికోణాలు [illegible] కొట్టడం చెయ్యడం [illegible] యిప్పటివరకు [illegible] [illegible] సంధ్యావేళ [illegible] అవిగాని [illegible] [illegible] యింటికి [illegible] యిచ్చా[illegible] న్నారు. [illegible] కింక అంటిది.

బ్రాహ్మణుడు [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] చేస్తున్నారు. '[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]' అన్నది కామేశ్వరమ్మగారు. [illegible]. "[illegible]! [illegible] కాసులు [illegible] [illegible], [illegible] నాలుగు రకాల గాజులు [illegible] [illegible] చేయింతాం; రేపు [illegible]; మరాబు [illegible] కొస్తాడు. మరా బాను [illegible]" అన్నారు భీమేశ్వరరావుగారు జవానుతో!

సాయంకాలము మావయ్యగారు కోర్టునుంచి అయి దుగంటలకు యింటికివచ్చి వసారాలో [illegible] కేకలేశారు. వారి ముఖంలో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ఎదురుగుండా [illegible] చినిగిపోయిన [illegible] కట్టుకుని ఒక బీదబ్రాహ్మణుడు చిన్న [illegible] [illegible] పెట్టుకుని కూర్చున్నాడు.

భీ—[illegible] నీవు? ఎందు కక్కడ కూర్చున్నావు.

బ్రా—బాబూ, మాది ఒంగోలు తాలూకా అండి. సం సారం జరక్క సంభావనార్థం వచ్చాను తమలాంటి ప్రభువుల దర్శనం చేయడానికి. ఈరాత్రి వచ్చాను ప్రసాదం పెట్టించమని కోరాను. అమ్మగారు ఉండ [illegible] సెలవిచ్చారు.

భీ—[illegible].

ఇంతలో జవాను మరాబును తీసుకుని వచ్చాడు. మరా[illegible] నల్లపూసలు [illegible] బల్లమీదపెట్టి తాను నోట్లు లెక్క చూచుకుంటున్నాడు. భీమేశ్వ రావుగారు పరధ్యానంగా ఎక్కో చూస్తున్నారు.

మురళికి మూడేళ్లు నిండాయి, నాలుగోయేడు నడు స్తోంది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. మురళి యిప్పుడు బాబయ్యగారికోసం పరుగెత్తుకుని వచ్చాడు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] అక్కడ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] మా[illegible] [illegible] కాసులు.

మరాబు—([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible]!

మురళి—[illegible] ఏమవుతాయి? [illegible] ఎవరో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఇంత ఆగడమా [illegible]

బ్రాహ్మణునికి ఏమీతోచలేదు. హా! అని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బల్లమీద పెట్టాడు.

భీమేశ్వరరావుగారికి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ([illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] యింటికి చేరు [illegible] [illegible], "[illegible] [illegible] వు. బ్రాహ్మణుడి [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]. [illegible] [illegible] కష్ట లో పెట్టింగాను. పదపద! యీ వేళటికి [illegible]" అని [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] సూర్య డప్పటికి అస్తమించాడు. అంతలో బ్రాహ్మణు యమునావలెం [illegible] [illegible] [illegible] మే[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఆకాశము [illegible] [illegible] [illegible] ఆకసమునం [illegible] [illegible] [illegible] యభాగ్యమును నిందించుకొనుచు బ్రాహ్మణు [illegible] రాత్రి [illegible] [illegible] [illegible] నట కొక్కడమంటి నమ్ముచుండిరో యని వెనుక [illegible]

[illegible] [illegible] యింటికి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పుటతో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బ్రాహ్మణుడి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] బ్రాహ్మణు [illegible] [illegible] పుట్టుగతులుండవని. ఇంతలో భార్య "[illegible] [illegible] [illegible] చేరుస్తావు. ఆ బ్రా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బల్లమీదకాసులు పెట్టి [illegible] [illegible] [illegible] ఏడుకాసులు తీశాను. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. బ్రాహ్మణుని [illegible] [illegible] [illegible]. అన్నదానాలు, అతిథిపూజలు అంటూ [illegible] [illegible] నింటికి చేర్చకేం." అని [illegible] భీమేశ్వరరావుగారు. "మరి మురళి [illegible] [illegible] [illegible]. అవెక్కడివి" అంటూ [illegible] గారు గదిలో పరుపుక్రిందనుండి కాసులు [illegible] పెట్టి (వెనిమిటితో) "పిల్లవాడు ఏడుకాసులు [illegible] పట్టుకొచ్చాడు. మీ పరధ్యాన్నమును దిక్కుమాలిన తొందరగూడాను" అని [illegible]

"కాసులు పోయినాయని నేనే చెప్పును అట్టిహో [illegible] అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణుడే [illegible] [illegible] విప్పి [illegible]" అంటూ భీమేశ్వరరావుగారు [illegible].

"ఎంత ప్రమాదం ఎంత ప్రమాదం. ఏపాపం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యిల్లువెడలనడిచితిరిగా! [illegible] [illegible] హృదయం ఎంత క్షోభపడుతూన్నదో! [illegible] [illegible] [illegible] పెట్టలేదన్నాడు [illegible]

[illegible]. [illegible] అర్ధరాత్రి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] గారి [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] బంట్రోతులను [illegible] [illegible] ఆ బ్రాహ్మ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ప్రవేశించు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "యీ వేళటికి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] బాపనాయన; యిక్కడ చిక్కాడు రా! [illegible] అప్పుడే యింతదూరం ఎక్కడకువచ్చావయ్యా; నీవు మా అదృష్టంలా ఉన్నావు!" అంటూ జవానులు [illegible] వస్తూ ఉంటే "తండ్రీ! రామచంద్రప్రభూ! యింకా ఏమి అనుమానంగా వున్నదో అప్పుడే ఏమైంది. ఇంటితో నడిచేదారా నన్ను! దరిద్రుడు ఒడిగడితే [illegible] [illegible]. ఇంతకు, దరిద్రంతో తిట్టు [illegible] లేమిడి సంసారంగదా అని దేశాలు గాని దేశాలకు [illegible], ఆగచాట్లు పాలై తిని గా, రామయ్యతండ్రీ! నీదయ యింతగా వచ్చిందేం. ఈ దిక్కుమాలిన పక్షిమీద! ఏమీ! నాయనా యిది; ఏనాటి శత్రుత్వమో" అని విలపించుచు బంట్రోతుల వెనువెనుకల అడుగులు తడబడుతూ నడుచుచుండెను.

[illegible] రాగానే భీమేశ్వరరావుగారు "ఏమ [illegible], నీవు [illegible] బ్రాహ్మణుడిలా ఉన్నావు. కాసులు పోయినా యంటే గబగబా కట్టుపంచ ముడి విప్పి [illegible] బల్లమీద [illegible] తోవను బట్టావు!"

ఇంతలో కామేశ్వరమ్మగారు "ఎంత ప్రమా దం; [illegible]! ఎంత [illegible] జరిగింది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లోకి వస్తూ ఉంటే, [illegible] కూర్చున్నవారు [illegible] [illegible] [illegible]! అయినా, అంత [illegible] వరేసుమా, మనుష్యులకు!!

"కాసులు పోయినాయని బాబుగారు క్షౌరం చేసి, పోదామనుకొనేనని మమ్మాయిగారు [illegible], ఏలాగు నిలబెట్టి ఇస్తున్నారు. మానవుడు [illegible] అంటున్నా [illegible] ఎన్ని వాగ్దానాల వృష్టి! ఏంచేసినా ఏమి నమ్ముతారు; [illegible] గట్టిగా చెప్పేవన్నమాట పదులసంఖ్యల బతికియున్న వాళ్లే; పైపెచ్చు అనుమానంగా అవుతుంది. నేనేటి పల్లెయి స్తే కొంత కలిగిస్తారని అన్నా చేశాను. జిల్లలను నేగిపోయే దేశాలు; విప్పన్న గృహ కాపురం; సేదదేక మునుపు పిల్లలెక్కువ పన్నట్టు ఏగో యీశ్వరుడు నలుగురు పిల్లలను గూడా యిచ్చాడు, మానా నస్థితి. సుభిక్షమైన దేశం; ఏదో సలుగురు సంపన్న గృహస్థుల వర్ణనం చేసి ఒకరెండు కల్లబొల్లి సంచారం చేస్తే ఏమో! ప్రాప్తం" అని యిటు పై పలకవచ్చి పనవాళ్లని చూస్తుంటే యీశ్వరుడు వారికి బుద్ధి పుట్టించినంత వృథా మో కరుణమో, కటాక్షిస్తూవచ్చారు. ఎప్పటినప్పుడేమిటి ఆర్డరు చేద్దామంటే అవమానిపి పట్టి అరబ [illegible] పిల్లలు కపిలాల్లు. అనుకొని ఎప్పటి [illegible] కాదు [illegible] మిలలో గట్టుకొన్నాము. ఇంతకూ నేను [illegible] "అన్నా, అబ్బాయిగారు [illegible] పోరాటచేసి నట్లాయనా, అది కనబడినా [illegible] వాళ్లు! ఎంతపాపం చేసుకుంటేనో కాని మాటి మాటికి నూరుగాను!"

"తొందరపడ్డాను సుమండీ శాస్త్రిలు అడిగామండి. కాకతాళీయంగా. అన్నీ సర్దుకుంటున్నాం."

"సరేలెండి; ఈవాళటికి అనృష్టవంతులు టితో వచ్చారు! ఎంత అప్రతిష్ఠ! ఎంత [illegible] మాయతొందర! మంచి చెడ్డా లే! బాగానే [illegible] మనసిగట్టుకొంటి పోదుపోయింది. అబ్బాయి [illegible] ఆకతాయితెండి శాస్త్రిలుగారు!!

సంపూర్ణము

మల్లికా పరిణయము

[నేను చిపంచికలోని చిత్రమునుజూచి వ్రాసినపద్యము]

పూడిపెద్ది వెంకట రమణయ్యగారు

మల్లికా కాంత యింటిగవాక్షమున నిల్చి
మెల్ల మెల్లగ దూరపు వేడ వేడలు
చందముల ప్రొద్దు పున్నమ చందమామ
జాడ దిలకించి పులకించి సంతసించి
ప్రణయరాగంబు హృదయాన బట్టలేక
వానికరములలో జొచ్చి వేడు మఱచి
కౌగిలింతను మెల్లగా గరగిపోయె

* * * *

వేదనాదంబుతో దేటి విప్రుడేగి
చిన్ని కలుగుల రెక్కల చేతులెత్తి
పెలిదీవన లిడి నూత్న మిథునమునకు

* * * *

ప్రణయ దేవత పొంగి యుబికిలాన
వన్నెవన్నెల ముగ్గు లెన్నెన్నొ పెట్టె.

రాజేశ్వరి

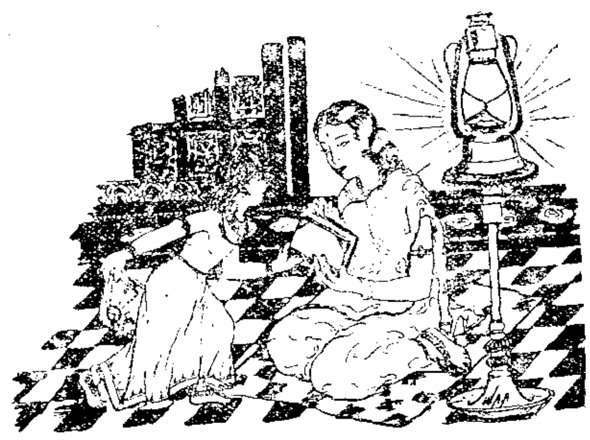
ఏకా సూర్యప్రకాశరావు గారు

రామయ్య గారు బాగుగను. మా యింటిలో రాఘవయ్య రాజేశ్వరియు నన్ను నేను. [illegible] పై పుస్తకాలలో గూడా [illegible] దగ్గరకొచ్చి [illegible] భాగ్యము భాగవతములోని [illegible] చదువుచున్నది. నా భాగ్యము [illegible] వ్రాసి కృష్ణలీలలు [illegible] చదివిను తృప్తిదేవేదు.

[illegible]! మన్నడనంగ [illegible],
[illegible] కొంటినో [illegible]
[illegible] పిరిమాటలు [illegible]
[illegible] కొట్టంగ దా
[illegible] సుతించి చెప్పెదరు కా
దేవి మదీయాన్యగం
[illegible] న్యాయము చేసి."

[illegible] భాగవతము [illegible] చదివి [illegible] తోను, బాలితోను, [illegible] పెట్టుకొనుచు [illegible] అట్లే నేను [illegible] చదువుచున్నది. ఇంక [illegible] రి పని చేయుచున్నదో [illegible] చేసెదను. రాజేశ్వరికి [illegible] సంవత్సరములు వచ్చె [illegible] మాసమునకు [illegible].

తల్లి భాగవతము [illegible] యెదుటనేనే [illegible] తాను [illegible] వారి గడియారముల క్యాటలాగు [illegible]. తల్లి భాగవతము [illegible] కన్నుల [illegible] చుండును. ఇంక రాజేశ్వరి ఇట్లు గట్టిగా చదువ నారంభించును. "[illegible] తాతగారు [illegible] వస్తారో" మిఠాయి [illegible] వస్తారో, [illegible]" అని చదువును తల్లి చదువుచున్న భాగవతమును క్రిందకు [illegible] పెట్టుకొని 'అమ్మా! తాతగారు నాకు మిఠాయి తెస్తారా తేరా చెప్పవూ' అని సతాయించు చుండును.



'అమ్మా! తాతగారు నాకు మిఠాయి తెస్తారా తేరా చెప్పవూ'

[illegible] కొంచెము [illegible] [illegible] వచ్చినది [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. రాజేశ్వరి తాను [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] [illegible] "అమ్మా! [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పుచున్నారు. [illegible] తల్లీ!, అని నేను [illegible] రాజేశ్వరి కొంచెము [illegible] మాని, కొంచెము [illegible] [illegible] కూర్చుండెను. తిరిగి [illegible] భాగవతము [illegible] ములు [illegible] [illegible]. రాజేశ్వరి, తల్లిని [illegible] [illegible] చేయుచుండెను. ఒక్క నిమిషమైనను [illegible] [illegible] నుండలేదు.

"అమ్మా! [illegible] [illegible] [illegible] కాలువిడిచేస్తాను. [illegible] [illegible] వాలేం" అని కొంగునేపు [illegible] తీయుచుండెను.

"అమ్మా! నాన్నగారు [illegible] [illegible] చెప్పరూ!"

"అమ్మా! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!" అని తల్లి [illegible] [illegible] [illegible] నారంభించెను. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] కాలము నాకి వెనుక కొంచెము దూరముగా నిలుచుండి [illegible] [illegible] [illegible] నేను ఆనందించుచుంటిని.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] తెలియ[illegible] [illegible] [illegible]. అప్పు[illegible] [illegible]" అని తల్లి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వెలువడుచుండెను. [illegible] [illegible] ముఖముపై [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] వచ్చినవా[illegible] నేను [illegible] [illegible]. [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] [illegible]

మా [illegible] కొబ్బరిచెట్టు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ఎందులకు? నాన్న [illegible] [illegible]. కొబ్బరిచెట్టు [illegible] [illegible] చల్లగా విసరుచుండును. [illegible] [illegible] [illegible] తీర్పు చెప్పుచుండ[illegible] [illegible] [illegible] రాజేశ్వరి. [illegible] [illegible].

"నాన్నగారూ! మధ్యాహ్నం [illegible] [illegible] అమ్మ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." అని [illegible] [illegible].

"నాన్నగారూ! ఇందాక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అమ్మ [illegible]. నాన్నగారూ! మీరు అమ్మ[illegible]

[illegible]" అని మరలా [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]! అంటే! [illegible]" [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. "[illegible]! నాన్నగారూ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] అట్లు చేయు[illegible] రాజేశ్వరి [illegible] అల్లరి [illegible] [illegible]. కాబట్టి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తీర్పులు చెప్పుచు [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] చంద్రుడు బాగిలిమూల [illegible].

[illegible]:—అమ్మా! రాజేశ్వరీ! ఈ [illegible] [illegible] ఎల్లా ఉన్నాయో [illegible].

రాజే:—చెప్పనా! మా తాతయ్య [illegible] [illegible] [illegible]—

[illegible]; [illegible] [illegible] [illegible]

మా రాజేశ్వరి ముఖమున [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గనుక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"మీరు [illegible] గనుక [illegible] [illegible] [illegible]" అని [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. "[illegible] [illegible] [illegible]?" అని [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ఆవచ్చినవారికి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చేయుచుండెను. నేను [illegible] లేచి నిలువబడితిని. మా [illegible] [illegible], [illegible] "మా కోనేటి తాతగారు వచ్చారు. మా కోనేటి తాతగారు వచ్చారు" అని కేకలు వేయుచు తాతగారి చేతిలోని మిఠాయిపొట్లము [illegible] తల్లి వద్దకు పాఱిపోయెను.

ఆవచ్చినవారు కోనేటి తాతగారు కారు, అది రాజేశ్వరి పెట్టిన పేరు. ఆయన కోనసీమ తాతగారు. ఆయనను మేము అట్లే పిలుచు చుండెదము. వారిది అమలాపురం తాలూకా యని మా నాన్నగారు చెప్పుచుండెడివారు. మా నాన్నగారికిని, వీరికిని ప్రాణస్నేహము. మా పట్టణములో వారికి వ్యవహారము కలదు. [illegible] [illegible] [illegible] మా [illegible] వచ్చుచుండెను. మా [illegible] [illegible] [illegible] మేము చిన్నపిల్లలమై యుండగా వీరిని కోనసీమ తాతగారని పిలిచెడివారము. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], మా బంధువు[illegible] [illegible] కోనసీమ తాతగారయినారు. రాజేశ్వరికి మాత్రము కోనేటి తాతగారయినారు.

కుశలప్రశ్నలు వేసికొనుచు భోజనము [illegible] చేసితిమి. [illegible] తాతగారు [illegible] ముంచినారు. వారి ముఖముపై ఎప్పుడును చిఱునవ్వు ముందు [illegible] చేయుచుండును.

[illegible] ము [illegible] నాకు [illegible] వా[illegible]ముగా స్త్రీ [illegible] [illegible] ముక్కడిదుండురు? అందులో [illegible] [illegible] రాజ్యము. [illegible] అయ్య[illegible]


"మా కోనేటి తాతగారు వచ్చారు ...."


"మిఠాయిపొట్లము [illegible]........."

మా అందరకంటెను, రాజేశ్వరికి కోనసీమ తాతగారంటే ప్రాణము. ఆయన ఎప్పుడును పట్టిచేతులతో [illegible]. అని కథ.

భోజనము చేయుచుంటిమి లోపల [illegible] మా కుక్క గట్టిగా [illegible]. 'రాజేశ్వరీ! అమ్మాయీ!' అని ఆత్రముతో తల్లి బిడ్డను పిలుచుచుండెను. కుక్క రాజేశ్వరిపై బడెనేమోయని దానిభయము. కాని మన కుక్క, మనపిల్ల నేమియు చేయదనియు, కుక్క విశ్వాసము నాకు తెలియుటచే భయములేదని రాజ్యమును వారించితిని.

రాజేశ్వరి వగర్చుకొనుచు వచ్చి "నాన్నగారూ నాన్నగారూ! [illegible] ఒక్కగంట [illegible] [illegible]నది. మతేమోనే-మతేమోనే, [illegible] కాని పైముక్క చెప్పదు. రాజ్యము ముఖముపై నెత్తురుచుక్క లేదు. పెద్దపులినలె [illegible] నుండుటచేతను, [illegible] పెద్దమనుష్యు లుండుటచేతను నిలిచి యున్నది. లేకపోయిన [illegible] కొంచెము కష్ట [illegible].

చివరకు రాజేశ్వరి యిట్లు చెప్పినది:

"నాన్నగారూ! [illegible] [illegible] విఱుగగొట్టారు పిల్లలు."

[illegible] నాకు అర్థమైనది. నా భార్యకు [illegible]. రాజ్యమునకు ప్రాణము వచ్చి [illegible] [illegible] [illegible] విశదీకరించినది. కోనసీమ [illegible] గారికి [illegible] [illegible]. [illegible] వారికి [illegible] [illegible]. "[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible]. నేను [illegible] [illegible]. [illegible] రాజేశ్వరి పలుకులకు [illegible]. భోజనముచేసి [illegible].

రాజేశ్వరి తల్లిని [illegible]. [illegible] పట్టినది. తాతగారితో ముచ్చటలు చెప్పు చున్నది. "తాతగారూ! మీ [illegible] ముత్తె ముప్వు లెన్నిఉన్నాయండీ. నా కిస్తారా మీ [illegible] [illegible]." తన [illegible] చూపించి [illegible] పెట్టుకొనిపెట్టాలి" అనెను. [illegible]గా తాతగారితో [illegible] [illegible]చుండెడిది.

రాజ్యము లోపలనుండి వీథిలోనికి మాకు [illegible] వేయుటకు వచ్చినది. నేను [illegible] లలో పచారుచేయుచు కొబ్బరిచెట్ల గాలికి సంతోషించుచు, రాజేశ్వరి ముద్దుమాటలకు మురియు చుంటిని. చంద్రుడు ప్రకాశించు చున్నాడు.

తాతగారినిచూచి రాజ్యము

"పెదనాన్నగారూ! రాజేశ్వరిని మీ యింటికి తీసికొనివెళ్లండి. దానికి మల్లెపువ్వులు కొనిపెట్టండి. మీ [illegible] కిచ్చి పెళ్లి చేసి కోండి. మీయింటనే [illegible]కోండి." అని చిఱునవ్వుతో పలికినది.

రాజేశ్వరికి [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] రాజేశ్వరి [illegible] [illegible] "[illegible] తాతగారూ! [illegible]." అని [illegible] [illegible]. (తాత [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] మాట [illegible]. ఓసి! [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]!" అని [illegible] [illegible] నవ్వెను. సంతోషముగా [illegible] గడచెను. ఆరాత్రి అన్నమాట యేమి? ఎప్పుడును మా రాజేశ్వరి మాటలను మేము సంతోషించు చుందుము. రాజేశ్వరి మాయింట ఆనందలక్ష్మి వలె నున్నది. [illegible] ఇదని, అదని రాజ్యము నేను, మాటపట్టింపులు పట్టుచు తగవు లాడుచు [illegible]. [illegible] లేకపోవుటచే అట్లు జరుగుచుండెడిది. ఇప్పు డట్టివి అస్తమించినవి.

తాతగారు తను పనిమాచుకొని రాజేశ్వరికి క్రొత్త చొక్కా కుట్టించి, మిఠాయి పొట్లము [illegible], మల్లెపువ్వులు తెచ్చేదానికి కొంతడబ్బిచ్చి, నిత్యము రాజేశ్వరికి మల్లెపువ్వు లిచ్చునట్లు రహస్యముగ నేర్పాటుచేసి, వారు మా [illegible] వదలిపెట్టి వెళ్లినారు.

రాజేశ్వరి వెఱ్ఱిమాటలు తగ్గలేదు. పిచ్చి పిల్ల అయిపోవునేమోయనికూడ రాజ్యము భయపడుచుండెడిది. ఆయేటికాయేడు పై బడుచున్న కొలది రాజేశ్వరి అల్లరికూడ ఎక్కువగుచున్నది. నేనింట లేనప్పుడు ఒక్కనిమిష

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] రాజ్యమునకు ఆచార[illegible] [illegible] నేను [illegible] మునకేగొనకపోవుచున్నారు. రాజ్యము అట్లు[illegible]



“ఓసి! దీని కడుపుడా. పరికిణి తెమ్మన్నది మాకావా, అమ్మాయీ.”

డెడిది. ఇప్పుడో రాజేశ్వరి ఒక్కనిమిషమయి నను ఇంటిలో నుండదనియు, ఉన్నప్పుడును నను, ఆ చెంబు ఇవతలపెట్టుమంటే పెట్టదనియు నాతో చెప్పుచుండెడిది. ఇట్లు జరిగిపోయినది కొంత కాలము.

మా రాజేశ్వరికి పదునారు సంవత్సరములు నిండినవి. అదివరకు రెండుసంవత్సరములనుండి రాజ్యము వ్యాధి బాధపడుచుండియున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు దాని ఆయువు విషయమై నిరాశ చెందుచుండెడివారము. ఈ దీర్ఘవ్యాధి మొదట మన్యజ్వరములో ప్రారంభించినది.

ఆచారమువలన మోక్షము సిద్ధించునని దా[illegible] నమ్మకము. ఎట్లయిననేమి? రాజ్యముచేయు[illegible] ఆచారమునకు నేను తలయూపితిని. అది పరి[illegible] శుచిత్వమగుటచేత చివరకు జరగిన దని నేను[illegible] తెలియునా? నేను గ్రామములో లే[illegible] తాను కొంచెము లేచి తిరుగగలిగిన[illegible] ము చచ్చుచున్నను తడిగుడ్డలు కట్టుకొని[illegible] కట్టుచు దినమున కేనిమిదిమారులు తిరస్నా[illegible] ములు చేయుచు ఇట్లనేకదినములు చేసి రో[illegible] మును పోషించుకొన్నది. ఎన్ని మందులిచ్చి[illegible] నను కుదురుటలేదు. నే పెక్కుమందు లిప్పిం[illegible]

[illegible] వ్యాధి కుదురలేదు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సాంప్రదాయ[illegible] కలిసి వజ్రదేహ [illegible] నేను. [illegible] సర్వవిధముల రాజ్యమునకు [illegible] [illegible] జిల్లాలోని సుప్రసిద్ధ [illegible] భగవద్ శాస్త్రుల [illegible] చేయించినదే గనుక వ్యాధి [illegible] కాదని రాజ్యమునకు గట్టి నమ్మకము. [illegible] నే నెన్ని [illegible] బోధించినను దానికి విశ్వాసము లేదు. [illegible] భయపడుటచేతను ఆ యుపవాసములకు లోబడియుండుటచేతను తన వ్యాధికై [illegible] చెంగగోని యుండెడిది. ఆ కారణముచే వ్యాధి మరలెడిది కాదు. రాజ్యము పిచ్చి నమ్మకములకు నాకష్టపడ్డను మొగ మరుణ మయ్యెడిది. కాని ఒకసంగతి గ్రహించితిని. దాని యభీష్టము తీర్చినచో వ్యాధి నివారించు నని యనుకొంటిని. ఎట్లయినను వ్యాధి కుదురుటయే నాకు కావలసినది.

[illegible] తల్లి వ్యాధిగ్రస్తురాలయినది మొదలు రాజేశ్వరి ఆటపాటలకు సెలవుచెప్పినది. ఎప్పు[illegible]ను తల్లి మంచము యొద్దనే కనిపెట్టుకొని యుండెడిది. ఇంటిలో పనులన్నియు తానే చేయుచుండెడిది. అంత నెమ్మది. అంతకుమును [illegible] అంతబుద్ధి నేర్చుకొనుటకు తల్లి చాల సంతో[illegible]ంచెడిది. తన వ్యాధిలో దానికి ప్రబల విచా

నముకూడ కలదు. రాజేశ్వరి[illegible]యో! ఈ[illegible] [illegible]. కన్యాదానము [illegible] [illegible].

ఒకదినకాలము [illegible] మా దుట్టకై బుచ్చిరాజు మా యింటికి వచ్చెను. బుచ్చిరాజు నా బాల్యమిత్రుడే కాదు; నాకు ప్రాణము. అతనికి నేనును అట్లే. రాజేశ్వరి వివాహ విషయమై జాగ్రత్త [illegible] నాది కాదు. నేను చిరకాలము విదేశములలో నుండుటచేత ఆంగ్లేయభాషాభ్యాసమునకై చాలకాలము వినియోగించుటచేతను వివాహసంబంధములు కుదుర్చుట నాకు బొత్తిగా తెలియదు. బుచ్చిరాజు వ్యవహర్త; నా కార్యములం దాతడే తే[illegible]వాడు. అతడు పెక్కు గ్రామములు తిరిగి చాలామందిని సంప్రతించి అనేక కష్టములు పడి రాజేశ్వరికి సంబంధములు వెదకెను. వరుడిట్టివాడనిగాని, వానివసతి యేమనిగాని, వంశమెట్టిదనిగాని అతని నడిగెడివాడను గాను. అతడేమియు చెప్పినను ‘ఊ’ కొట్టెదను. అతనియందు నా కంతవిశ్వాసము కలదు.

“మామా-బావా! రాజేశ్వరికి ముక్కామల గ్రామములో చక్కని సంబంధము కుదిర్చితిని.” అని వధువుని గురించియు, వరుని గురించియు చక్కగ శ్లాఘించి ఆ సంబంధమే నిశ్చయమైనది బాగుండునని బుచ్చిరాజునాతో చెప్పెను.

ఆ సంబంధమే నిశ్చయించితిమి. వివాహమునకు సర్వయత్నములును బుచ్చిరాజే నడుపు [illegible] యావరించెను. రాజ్యము పాంతముగా మంచమునుండి లేచుటలేదు.

వైశాఖశుద్ధ [illegible] నిశ్చయ [illegible]. రాజ్యము రోజురోజుకు నయము చేయుచున్నది. రాజేశ్వరి కళ్లు నెప్పటివలెనే [illegible] ను కాలము [illegible].

పెండ్లివారు మునికిపూడి నుండి తరలి మాయింటికి వచ్చినారు. వారికేర్పాటు లన్నియు బుచ్చిరాజే స్వయముగా చేయుచుండెను. మాపైపు [illegible] కూడ పిల్చిరి. మాకు వసతిలేమియు లోపము లేక పోవుటచే వివాహము వైభవముగానే చేయ నిశ్చయించితిమి.

మాగ్రామప్రజలందరు వింత వింతలుగా చెప్పుకొనసాగిరి. భలాని [illegible] గారి (నేనే) వియ్యంకులు సుప్రసిద్ధవైద్యశిఖామణులగు భగీరథశాస్త్రులువారునుమా! వారిని దర్శించి కృతార్థులము కానలెనని వారిలో వారనుకొనుచుండిరి.

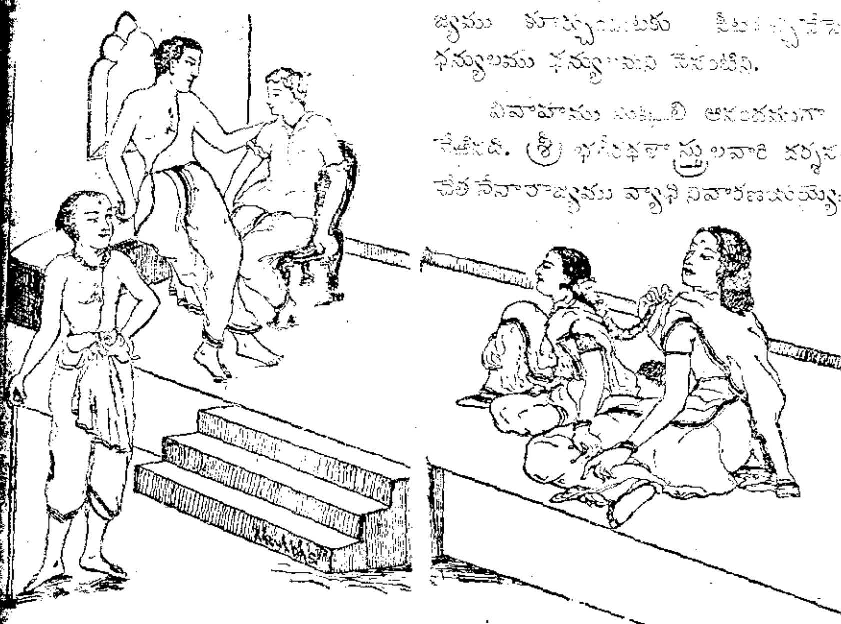
మాగృహమంతయు మహావైభవముగా నుండెను. రాజేశ్వరికిగాని నాకుగాని హృదయమంత స్థిమితముగా లేదు. రాజ్యము సంపూర్ణారోగ్యము కలిగియుండకపోవుటచే మాకంత సంతోషముగ లేదు. వ్యాధి అపాయకరమైనది కాకున్నను [illegible]. కాని దాని దీర్ఘత్వమునకు భయపడుచుండెడివాడను. కానిమ్ము; భగవంతుడు [illegible] కొనుచుండెడివాడను.

తన వియ్యంకులు భగీరథ శాస్త్రులువారని తెలియుటతోడనే మా రాజ్యమునకు నగము వ్యాధి నివారించినది. మంచమునుండి తనంతట లేచి తిరుగ మొదలు పెట్టెడిది. తా నెవరి [illegible] వ్యాధి పోగొట్టు నలచినదో వారే తనయింటికి వచ్చినారు. [illegible] కట్టు జరుగుచున్నది.

మా కొబ్బరితోటపు వసారాలో రాజ్యము చక్కగా అలంకరించుకొని క్రొత్తచీర గట్టి రాజేశ్వరి తలలో పువ్వులు పెట్టుచున్నది. నేనును, బుచ్చిరాజును కలిసి [illegible] సమయమును మాట్లాడుకొనుచు అక్కడకు వచ్చితిమి.

మేము కలుపుర మున్నచోటికి ఒక వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు వచ్చెను. ఆయన ముఖము ముడతలు పడుచున్నదిగాని కాయకష్టము చేయుట చేత శరీరము శుష్కించి యుండలేదు. ఆయన ముఖమునుండి శాంతతేజస్సు ప్రసరించుచున్నది. పెదవులపై చిఱునవ్వు నృత్యము చేయుచున్నది. ఆయనను చూడగా రాజేశ్వరి సిగ్గుతో తలవంచుకొన్నది. ఆయన వది "కోనసీమ తాతగారు" ఆహా! ఎంత పుణ్యదినము. 'తాతగారినిచూచి ఎన్నాళ్లయినది' అని నేనంటిని. "పెదనాన్న గారూ! రాజేశ్వరి వివాహవిషయమై తమ కెన్ని ఉత్తరములు వ్రాయుమని కోరినను మీ అల్లుడు [illegible] లేదు, [illegible] అని రాజ్యము అన్న[illegible]

ఈ విషయమై రాజ్యము కోరినమాట సత్యమే. కాని, కోనసీమతాతగారు [illegible] పిలుచుటయేకాని వారిఊరుగాని వారి పేరుగాని తెలిసికొనుటకెవరు కెన్నడును ప్రయత్నము చేయలేదు. కోనసీమతాతగారు రా[illegible]ని చూచినారు. పూర్వమువలె చేతిలోని [illegible] పొట్లము విప్పుకొనిపోయినను, [illegible] కొని, "తాతగారూ, [illegible] దానమువదండి" అని చేతులు పుచ్చుకొని



"మేము కలుపురమున్నచోటికి ఒక వృద్ధబ్రాహ్మణుడు వచ్చెను."

[illegible]గునవియు ననుకొనెను. రాజ్యముపై నేర[illegible]ములు చెప్పచుండునని తాతగారు తలచిరి. [illegible]ట్టి దేవియు జరుగలేదు. రాజేశ్వరి పెండ్లికూ[illegible]. ఎవరితోను మాటలాడుటలేదు. [illegible] నే సరిగా మాట్లాడదు.

ఈ చిత్రమంతయు చూచుచు మా బుచ్చిరాజు తెల్లబోవు చుండెను. బుచ్చిరాజు [illegible]న్ను జూచి 'బావా! మీరును మీరును [illegible]ంధువులే. నేనే పరాయివాడనవలె కనబడు [illegible]న్నాను. మీ రనుకొనుచున్న కోనసీమ తాతగారే మావియ్యంకులగు సుప్రసిద్ధ వైద్యశిఖామణులగు భగీరథశాస్త్రులువారు' అనెను. [illegible] ఆశ్చర్యపడితిమి. రాజేశ్వరి సిగ్గుతో తలవంచుకొని లోపలికి పోయెను. రాజ్యము [illegible] ప్రవేశించెను. ధన్యులము ధన్యులము అని నేనంటిని.

వివాహము [illegible] ఆనందముగా నెరవేరినది. శ్రీ భగీరథశాస్త్రులవారి దర్శనము చేత నారాజ్యము వ్యాధి నివారణమయ్యెను.

ఇక రాజ్యము వ్యాధివిషయమై మాకు బెంగ లేదు. భగీరథశాస్త్రులువారు రాజ్యమును చూచి, "అమ్మా! రాజేశ్వరి చిన్నతనమున ఈ దక్షిణపు సావడిలో, ఈ కొబ్బరిచెట్టు సాక్షిగా [illegible] పెన్నెలలో [illegible] అంటివి జ్ఞాపకమున్నదా! అప్పుడు రాజేశ్వరి సంకలో [illegible] పెట్టుకొనివచ్చినది. 'పెదనాన్న గారూ! రాజేశ్వరిని మీయింటికి తీసికొనివెళ్లండి, మీ అబ్బాయికిచ్చి పెండ్లి చేసికోనండి. దానికి మల్లెపువ్వులు కొనిపెట్టండి' అని నీవంటివి. అల్లె

పరవేశనది. నా కేశ్వరి కొరకు లోపమునున్నావా? కొన్ని ... [illegible] ... " అనెను.

రాజ్యము ... [illegible] ... విడుగాగదు ... [illegible] ... గ్రక్కు కొనెను. కనాడు, ఆ ... [illegible] ... చేయుచు ... [illegible] ... మాటలను వింటిని. ... [illegible] ... చూచెను.

వలపువగలు

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ గారు

౧

వలచినప్పటి కొ... [illegible] ... వాంఛలతోడ
... [illegible] ... రాగసుల తిన్నవనుచు
... [illegible] ... తొప్పుడు ... [illegible] ...
... [illegible] ..., ప్రణయ ... [illegible] ... చెప్పుడు!

౨

రాగసు ... [illegible] ...
... [illegible] ... నన్ను నమ్మించితి!
... [illegible] ... చెప్పుడు
ఆదరణమ ... [illegible] ...

౩

వలపు దేశాంతరం ... [illegible] ... బహుళి
ప్రాణములు ... [illegible] ... బహుళి! నీదు

ఆదరణ ముక్కునాట్లైన అనుభవించి
... [illegible] ... విష్ణు ... [illegible] ...

౪

... [illegible] ... నన్ను
... [illegible] ... యుండుచున్న
... [illegible] ...
... [illegible] ... పాత్రపడక.

౫

... [illegible] ...
... [illegible] ... ప్రహ్లాదు ... [illegible] ...
... [illegible] ...
కూర్మి కొనుచు ... [illegible] ...!...

సంపూర్ణము

నా మిత్రుని జీవిత చరిత్ర

తాళ్లూరి వెంకటరామారావు గారు

12/26

కారణాంతరములచేత నేను రెండేండ్లక్రితము ... [illegible] ... నున్న "సంగరేణి" ... [illegible] ... అచ్చట ... [illegible] ... నాటి ... [illegible] ... జాలిబోయితిని.

అందులో రమారమి ... [illegible] ... కలరు. వీరందరును అక్కడి ... [illegible] ... లో పనిచేయు ... [illegible] ... మాత్రమే. నే ... [illegible] ... తో మాటలాడుచు వేరువేరుగను ... [illegible] ... ఇంతలో ప్రక్కగదిలోనుండి "హా హా — హా హా" అను దీన స్వరము వినవచ్చెను. ఆకంఠస్వరము నా కెక్కడనో పరిచితమై యున్నట్లుగ తోచెను. "అస్థలమున నాకు పరిచితు లేనుండు" అని యనుకొనుచు నే ... [illegible] ... యుద్యోగిలో నా గదిలోనికి బోయితిని.

... [illegible] ... ఒక ... [illegible] ... యువకు డొకడు శయనించియుండెను. అతని శరీరమంతయు ధవళవస్త్రాచ్ఛాదితమై యుండెను. ముఖము ... [illegible] ... నీరసించియుండెను. కనులు మూతలుపడి యుండెను. నోరు తెరచుకొనియుండెను. నాలో ... [illegible] ... యుద్యోగి యాతని కంఠమున ... [illegible] ... నెప్పనిగ ... [illegible] ... రెండు మూడు గ్రుక్కలు త్రాగిన ... [illegible] ... నాకొరకు కనులు విప్పెను. అతడు నా ముఖమునంక నొక్కసారి చూచెను. ... [illegible] ... నేత్రములందొక విధమగు పరిచితభావము గోచరింప "అయ్యా! మన దేవ్వరు? అని ప్రశ్నించెను."



"అతడు నా ముఖమునంక నొక్కసారి చూచెను."

అప్పటి కాతని నింకను పోల్చ కొనకున్నను, కంఠస్వరమాత్రము నాకు చిరపరిచితమగుటచే నిశ్చయ మయ్యెను. నే నాతనిదరి కేగి "మాది విశాఖపట్టణం జిల్లాలోని ... [illegible] ..." అన్నాను.

... [illegible] ... యుక్తుడై ... [illegible] ... స్వరముతో "నన్ను ... [illegible] ... కనుగొనలేదా?" అని యడిగెను.

నే నింకను అతనిని పోల్చుకొన లేదు. అప్పు డాతడు "అన్నా! దైవమా! పూర్వస్నేహితులకి కూడా దూరమై పోయేనా!" అని మెల్లగ ననుకొని నా దిక్కు చూచి "అప్పల

స్వామి [illegible] కోనప్పుడైనా స్నేహితుడు కాడా? అనెను. [illegible] బాల్యమున [illegible] "[illegible] ప్రారంభి[illegible] [illegible] కుటుంబ మా గ్రామమున [illegible] గృహములలో [illegible]. అట్టి[illegible] [illegible] యని [illegible] నాతని [illegible] "[illegible] అయ్యా! ఇదేమిటి? [illegible] ఏన్నాళ్లయిందేమిటి? అప్పుడు [illegible] నేను నా నాన్నతో [illegible] యనే లేదు. [illegible]; క్షమిం మ." అన్నాను.

అప్పు[illegible] అతి [illegible] తన చరిత్రమును చెప్ప [illegible]. [illegible] కారి యనుమతి[illegible] [illegible] వింటిని. బాల్యమున [illegible] స్నేహితుడగు నాతని విషాదచరిత్రమును వినుట[illegible] నాహృదయము కరిగి పోయినది

ఆతని జీవితచరిత్రము వి[illegible] [illegible] న్నను జాగ్రత్తింపదగి యున్నది. ప్రపంచమున నొ క్కొక కుటుంబము [illegible] నశించిపోవుట మన మప్పుడప్పుడు చూచుచున్నాము. అందుల కొక యుదా హరణముగ నామిత్రుని జీవితచరిత్ర ముండుటచేత, ఆతని నోటను విన్నది విన్నట్లుగ వ్రాసిని [illegible] యాంధ్ర లోకమున కందజేయుచున్నాను. ఈ ప్రకటన ఆతని యనుమతిపైని జరిగినదే. ఇందలి [illegible] లను మార్చి [illegible] వదిలివేయుచున్నాను.

—

౧

కొంచెము గంభీరతగ నేనదేరి నామిత్రుడు [illegible] చెప్పట ప్రారంభించెను.

"నా జీవితచరిత్ర చాలా విచిత్రమైనది. [illegible] శక్తిస్వరూపుడైన పరమేశ్వరుని నిరాఘాట సంకల్పమువలనను నా జీవిత మొక ఉదాహరణమై పోయినది. ఆ గర్భశ్రీ మంతుల కడుపునపుట్టి, నలుగుర్లోనూ "[illegible]" అన్నట్లు తిరిగి [illegible] అప్పులకొల్ల వచ్చేసో నాకే ఆశ్చ ర్యముగాలుండగా [illegible] విచారింపదగిన విషయమే.

నా యీప్రస్తుతావస్థలు బుద్ధిపూర్వ[illegible] [illegible] లేదని యిది చదివేవాళ్లందరికి [illegible] ప్రపంచం అంతా ఒక[illegible] [illegible] ద్దీరయ్యలకి కష్ట[illegible] [illegible] కొంచదుంటారు. ఆగ్రహపడే[illegible] [illegible] నా జీవితచరిత్రలో గమ[illegible] [illegible], అవినాలో [illegible] [illegible] [illegible] తోచి యీ నా[illegible] [illegible] నాస్నేహితుడవైన నీద్వారా యి[illegible] వరుస్తున్నాను.

"మిత్రమా! నేను [illegible] పుట్టడం[illegible] మన యిద్దరం చదువుకోవడం నీకు తెలి[illegible] [illegible]! [illegible] మాకుటుంబం మిక్కిలి[illegible] కలదన్న సంగతి నీకు వేరే నేను చెప్పనక్క[illegible] ఇంతలో [illegible] నాన్నతో కూడా మా[illegible] చదువుతున్నప్పుడే [illegible]. తరవా[illegible] గిన సంగతులు [illegible].

"మా తాత వర్తకవ్యాపారాల్లోనూ, వ్యవసా[illegible] లోనూ [illegible] కొంతడబ్బు సంపాదించి[illegible] చేసేడు. మా తండ్రి మిక్కిలి ధర్మాత్ముడని మెచ్చుప[illegible] [illegible]వాళ్లు చెప్పుతుని, అతని కడుపునపుట్టిన మా [illegible] వచ్చినందుకు [illegible] కళ్ల నీళ్లు పెడతారు.

"ఇల్లా ఉండగా మా తాత చచ్చిపోయేడు. [illegible] తండ్రి యింటికి పెద్దఅయేడు. మా తండ్రి బహు అ[illegible] యాకుడు; [illegible]. ఒకరికి కష్టం అంటే ఎన్న[illegible] ఒప్పుకునేవాడు కాడు. చేతనైన సహాయంచే[illegible] [illegible] ఒకకంట చూస్తూవుండే వాడు.

"అతనికి బ్రాహ్మణభక్తి హెచ్చుగా వుండేది[illegible] బ్రాహ్మణుడని అతనివద్దకి వచ్చినవాడు [illegible] [illegible] "మావాడికి పెళ్లి చేసుకుంటామనీ, యిల్లుకట్టుకుంటామనీ, రామమందిరాలు కట్టిస్తామనీ" చెపుతూ మా తండ్రి దగ్గర[illegible] ఏదో కొంతధనం పట్టుకుపోయేవారు.

"[illegible]త్ములకిన్నీ, అమాయకులకిన్నీ [illegible]కాలం [illegible] మన పెద్దలు [illegible] చెప్పలేదు. మా తండ్రి[illegible] [illegible]లోనూ, వ్యవసాయంలోనూ కూడా నష్టం [illegible] [illegible] ప్రారంభించింది. ఒకటి రెండు సంవత్సరాల్లో మా

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] వచ్చి [illegible] [illegible]యింది. [illegible] [illegible] [illegible]యి. అప్పులలో[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]యి. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible] కుటుంబపరిస్థితుల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ను.

"అప్పులవాళ్లు [illegible] అనరాని [illegible] అంటే మా తండ్రి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"ఇంతలో మా అమ్మ [illegible] [illegible] [illegible]. ప్రతివిషయంలోనూ [illegible] ధైర్యం చెపుతూ [illegible] ప్రోత్సాహమిస్తే స్నేహితురాలు [illegible] మా తండ్రికి [illegible] అయిపోయిం [illegible] [illegible] కలిసి యేకమై [illegible] మా తండ్రినే [illegible]సేయి. మాకుటుంబం [illegible] నుంచి [illegible]కానికి పడిపోయింది.

[అనిచెప్పి నాస్నేహితుడు కండ్లయందు ప్రత్య [illegible] నీళ్లను తుడుచుకొని [illegible] మాట [illegible]. రెండుగ్రుక్కలు మంచినీళ్లు త్రాగిన [illegible] నాతడు మరల నేదలేని మూల చెప్ప నారం [illegible]ను]

౨

"మా తండ్రినాడు [illegible] హీనదశ నా [illegible] పూర్తియైనది. అతను కాలంచేసేసరికి నాకు [illegible] సంవత్సరాలు మాత్రమే. మరి రెండేళ్లకి అప్పుల [illegible] అంతా [illegible], [illegible] [illegible] మాభూముల నన్నింటిని నేలంపాడేసుకుని [illegible]సుకున్నారు.

"భూములన్నీ పోయినతర్వాత నిలవ దమ్మిడీ [illegible] జీవనమెంతకష్టమో చూడు. మా తండ్రితాతల [illegible] ఆ [illegible] మాలోగిలి మాత్రం మిగిలింది. కొంత [illegible] అమ్మి యెలాగో కొంతకాలం గడిపేను.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] అంటే [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] అంత [illegible] [illegible] అట్టి హీనావస్థ అనుభవించడం [illegible] నువ్వు ఆలోచించుకో. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేకపోయింది. [illegible] [illegible] యెలాగో పొట్ట [illegible] [illegible] యిన్నాను.

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] రినియిచ్చి వివాహం చేసేరు. [illegible] పిల్లనిచ్చి యిస్తామని అనేకసంబంధాలు వచ్చినా, మాఅమ్మ [illegible] మా తండ్రిమా [illegible] చేసేడు. "తల్లీ తండ్రీ లేని పిల్లని [illegible] చేసుకోకపోతే యెలాగా? మాఅన్నయ్య చచ్చిపోయేటప్పుడు పిల్లని మనకి అప్ప జెప్పడం మరచిపోయావేమ్?" అని మాఅమ్మ కళ్లనీళ్లతో భర్తతో చెప్పడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం.

"మా మేనమామ కూతురుపేరు రమణ. తల్లిదం డ్రులు చిన్నప్పుడే కాలంచెయ్యడంచేత ఆమె మాయిం టనే పెరిగింది. మావివాహం అయిన అయిదేళ్లకి రమణ కాపురానికి వచ్చింది. చిన్నతనంనుంచీ ఒక కంచంలో తిని ఒకచోటనే ఆడుకునేవాళ్ళ మవడంచేత ఆమెను నేను 'రమణా' అనిపిలవడానికి అలవాటుపడ్డాను. పెళ్లి అయినతర్వాత ఆఅలవాటు తప్పించుకోలేక పోయేను.

"రమణ అతిసాధు హృదయురాలైన పిల్ల. ఆమె మాఅమ్మకి [illegible] లేనిలోటు తీర్చింది. మాఅమ్మకి ఆమె ప్రాణాలూను. మా యిద్దరి అనురాగమూ [illegible] మాఅమ్మ అధికానందం పొందేది. కన్న ప్రేమ కంటే పెంచిన ప్రేమ అధికం కదా?

"రమణ కాపురానికివచ్చిన మూడేళ్ళకి మా కొక కుమారుడు కలిగేడు. మనవడు పుట్టేడుకదా అనే సం తోషంచేత నారసాలనాడు మా తండ్రి బీదలకి విరివిగా అన్నప్రదానమున్నూ, బ్రాహ్మలకి దక్షిణలున్నూ [illegible]

[illegible] బంగారు [illegible] అంటుకని [illegible] [illegible] చేసెను. 'అమ్మా! [illegible] [illegible] —అని నా అన్న [illegible] [illegible] అయినను [illegible] బంగారు [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యున్న [illegible] [illegible] [illegible] బంగారు మట్టిగా అయిపోయింది. అయితే అన్న [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తల్చుకోవడంకంటె వేరే కష్టం నాకు లేదు."

[కొంచె [illegible] మనుష్యుడు - అప్పటికొనలేక అప్పలస్వామి [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] నమస్కరింపు మాటలచే నేనాతని కొంతవరకు [illegible] [illegible]. [illegible] కొంతసేపటి కాతడు మరల చెప్ప సాగెను.]

"ఎరిగినవాళ్లులేని దేశంపోయి అక్కడ నివసించే ఉద్దేశం చెప్పడంతోటే రమ [illegible] తన్నుగన్న [illegible] తెలిపింది. ఎన్నడుగాని రమణ నామాటకి యెదురు చెప్పి యెరగదు.

"ఏ దేశం పోవుదునా?" అని ఆలోచించుకుంటూ అలవాటుప్రకారం ప్రస్తుతం మావి కాకపోయినా, మా పూర్వపుభూములమీద, తలవంచుకుని ఒక నాటి సాయంత్రం తిరుగుతున్నాను. విశాలంగా కనుచూపుమేర మహాలక్ష్మి ఒలుకుతూవుండే ఆ భూములమీద యెన్నిసార్లు వ్యవసాయం చేయించే వాడిని. ఆసంగతులు తలచుకుంటూ, ఇకముందు ఆభూములని చూడ్డానికైనా నోచుకోలేదుకదా అని ఆగకుండా ఉన్నదుఃఖాన్ని దిగమింగుతూ ఒకచోట కూర్చున్నాను.

"ప్రస్తుతం ఆభూములమీదనుండే పైర్లుచూసే సరికి 'మమ్మల్ని వదలడంతోటే యీభూములకి దరిద్రం వదిలిందికద' అనుకున్నాను. ఇంతలో వెనకనించి తెల్లటిబట్టలు కట్టుకుని తలపాగాతో ఒక పొడుగుపాటి మనిషి నావద్దకొచ్చేడు. బాగా దగ్గరకొచ్చేక చూసి కొత్తమనిషిగా తెలుసుకుని, మర్యాదాపూర్వకంగా 'ఏవూరయ్యా?' అన్నాను.

'మాది రామతీర్థాలండి.'

"శ్రీరామతీర్థం మావూరిదగ్గర పూరేగనక, ఆ వూళ్లో నే నెరగనిమనిషి యెవరూ!" అని అనుకుని మళ్లా 'మీది రామతీర్థాలేనా?' అన్నాను.

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. అక్కన్నా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. '[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. రమణ [illegible] [illegible] [illegible] అక్కడే వుండే [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అన్నాను.

'అయితే మీరిప్పుడు [illegible]?'

'[illegible] [illegible] [illegible] అక్కన్నా [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].'

'అక్కడేం పని [illegible]?'

'[illegible]లోనండి నాపని. నాకు [illegible] యిరువై రూపాయిలు యిస్తారు. అయితే [illegible] రామతీర్థాలేనా అండి?'

"కాదు. కాదు మాది [illegible] రామస్వామినాయుడు కొడుకుని. అప్పలస్వామి నా పేరు!

"[illegible]! అలాగా అండి. మహానుభావులు నాయుడు ధర్మరాజండి. పాపం ఆయనకి రాని కష్టాలు వచ్చేయని విన్నాను. ప్రభువు వచ్చిపోయేడుగదండి పాపం!'

"అతనితో చాలాసేపు మాట్లాడి "సింగరేణి" [illegible] పరిస్థితులు తెలుసుకున్నాను. అక్కడికిపోతే ఒక [illegible] ఉంటేనన్నుకదా అనుకుని, మార్గ [illegible] కనుక్కుని సాయంత్రానికి యింటికి చేరుకున్నాను."

3

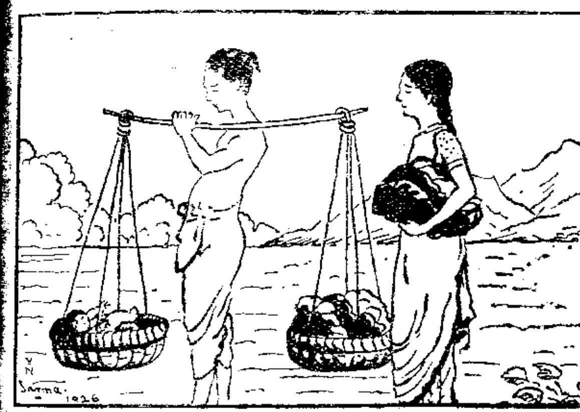
["అయితే యీ పిచ్చిగొడవతో నీకు నేను విసుగు కలిగిస్తున్నానేమో క్షమించాలి మరి" అన్నాడు అప్పలస్వామి. అతని జీవితచరిత్ర నాకు విసుగెత్తింపదని నేను ధైర్యము చెప్పినపిమ్మట మరల నాతడు ప్రారంభించెను.]

"సరే విను, చిన్నప్పటి స్నేహితుడవు నిన్ను చూడ్డంతోటే ప్రాణాలు లేచివచ్చేయి. నాకష్టాలన్నీ చెప్పుకుంటానంటే యిదివరకెవ్వడూ మనసు కలిపిన [illegible] దొరకలేదు. [illegible] నీతో నా [illegible] చెప్పుకుని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

[అప్పలస్వామి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మరల చెప్పనారంభించెను.]

"ఆరాత్రి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మా కార్యక్రమాన్ని గురించి [illegible] మాట్లాడుకున్నాము. తాను జన్మించిన స్థలాన్ని, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], అందులోనూ పూర్వపు [illegible] ఘట్టిదైనా లేని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఎంతో విచారించింది. ఆమెను [illegible] నాకునూ [illegible] [illegible]. 'ఇంతవట్టి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కష్టాలు [illegible] [illegible]' అని నేను [illegible] [illegible]. ఆరాత్రి మాకు నిద్రలేదు.

"[illegible] నా చేతిలో [illegible] లేదు. అందుచేత [illegible] [illegible] [illegible] అమ్మివేసి అప్పటికి మాకావుకోపున్న అప్పులు తీర్చుకోగా మిగిలిన [illegible] పట్టుకుని [illegible] [illegible] తీసుకుని బయలుదేరెను.



"కావిళ్లో ఒకకొమ్ముని పిల్లవాడూ, ఒకకొమ్ముని మూటవుండగా నేను ముందు నడిచేను. ఇల్లుకదిలితే మూడుపందలరూపాయాల ఖరీదుగల యెద్దుజత కట్టిన బండిమీద వెళ్లేరమణకి నెత్తిమీద బరువైనమూట యెత్తి నావెనక నడిపించి తీసుకెళ్లేను.

"నేను బయలుదేరేసరికి [illegible] [illegible]. ఇంకా [illegible] [illegible] నేనందుకు సంతోషిస్తూ [illegible] [illegible]. అమ్మా—[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]! యింత తెచ్చేవ్వరా" అనుకుని వెళ్లిపోయేను.

"ఆతే నేనాప్పుడు [illegible] చూడ్డం. నేను యిక్కడికి వచ్చేక అనేకసార్లు వెళ్లిమళ్ల వెళ్లాలనే కోరిక పుంటేది కాని సాగిందికాదు. రమణ ఒక్కసారి తన [illegible] [illegible] చూడాలని కోరిందికాని ఆమె కోరిక నేను తీర్చలేకపోయేను. ఇంక యీజన్మంలో వెళ్లి మళ్ల చూడ్డంకున్నా! మిత్రమా! నేను చచ్చిపోతాను. ఇంక [illegible] నాకు ఆయువు లేదు. నా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. నేను [illegible] పోయినతర్వాత నాయెముకలు తీసుకెళ్లి వెళ్లిమళ్ల మట్టిమీద పడవేయు భారము నీది. అలాగైతేగాని నా ఆత్మ శాంతింపదు. స్నేహితుడికోసం యీపాటి చెయ్యవూ?"

[అప్పలస్వామి దీనదృష్టులతో నావంక చూచెను. అప్రయత్నముగ నాతని నయనముల నశ్రులు చిమ్మెను. జన్మభూమియం దాతనికిగల యభిమానమున కచ్చెరువు పడి, అట్లే చేయుదునని యాతనికి వాగ్దానమొనర్చితిని. ఆయావేగముశాంతించినపిమ్మటఅప్పలస్వామి మరల చెప్పమొదలిడెను.]

"పరిమూడురోజులకి మేము నచ్చిచెడి సింగరేణి చేరుకున్నాము. దారిలో మేమనుభవించిన కష్టాలు నేను చెప్పలేను.

"ఇంక సింగరేణిలో వ్యవహారం చూడండి. ఇల్లులేదు వాకిలిలేదు. చుట్టాలులేరు. ఎరిగినవాళ్లు లేరు. దిక్కులేని పక్షులమై, నిలవ నీడలేనివాళ్లమై మేము రైలుస్టేషనులో దిగేను. ఏమి చేయడానికీ తోచక వెర్రివాళ్లలాగ నిలబడేసరికి ఒక నల్లనిమనిషి యూనిఫారమ్ (Uniform)లో నా దగ్గరకు వచ్చి 'ఏవూరు?' అన్నాడు.

"అడగడమే తడవుగా నేనతనితో మా ప్రస్తుత పరిస్థితులు చెప్పేను. అప్పుడతడు 'పర్వాలేదు రెండి నాదిగూడా మీవూర్నే. చిన్నప్పుడే యిక్కడికివచ్చేసేను;

నేను [illegible] అనే ఒక మేస్త్రీ [illegible] ... కోకైన్ [illegible] ... వుండేది. [illegible] ... చెప్పి [illegible] మెడ [illegible] ... తిరుగుతు [illegible] ... నాకు [illegible] ... యింటికి నేను [illegible] ... వున్నాను.

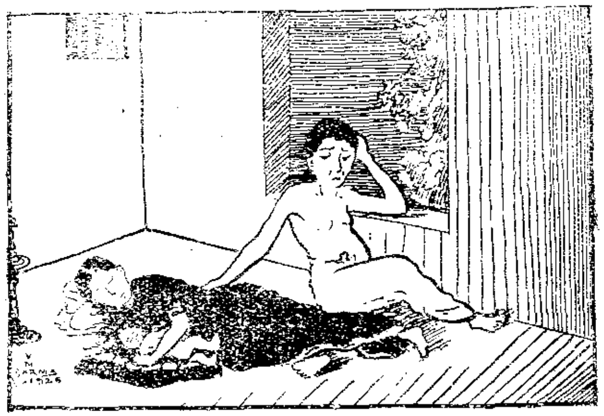
"[illegible] పారేసుకోకీ, ఆనాటి భార్యా కాలం గడి [illegible] ... బిడ్డల [illegible] ... మందులకోజనం పెట్టేది. [illegible] యింటియజమానితో మాటలాడి [illegible] ... నాకు గనులలో [illegible] ... చెప్పవచ్చాను. [illegible] ... కొట్లుబట్టి కట్టియుంచుతున్నాను.

"[illegible] పిల్లవాడితో కూడా నేలమీద పైట వేసుకు పడుకుని రాత్రి [illegible] లేనంతగా నిద్రపోయింది.

యింటి [illegible] పోతే [illegible] ... ఇంకా [illegible] ... "[illegible] నాయనా!" [illegible] ... బయట.

"[illegible] మేస్త్రీ నన్ను [illegible] ... మేస్త్రీకి [illegible] ... యింటి [illegible].

"[illegible] మూడునాలుగు [illegible] ... చిన్న [illegible] ... మేము [illegible] పిల్లవాడిని [illegible] ... యింటి యజమానురాలు [illegible] ... లన్నీ [illegible] ... మాటలు [illegible] వుండేది.



౪

"నాలుగైదు నెలలు గడిచేయి [illegible] మొదట కష్టంగా తోచినపని నా [illegible] క్రమంగా అలవాటైపోయింది. [illegible] రమణ కష్టంగా కాలంగడపడం [illegible] ...

"కాని ప్రతిఘడియా, ప్రతి [illegible] ... తల్లుకోవడం నాకు కష్టంగా వుండేది. కాని యేంచెయ్యగలను [illegible] ... కాదు.

"పనిలో వున్న నాతోటి కూలీల వల్లనైతే నే[illegible] మేస్త్రీ సిఫారసులవల్లనైతేనేమి, ఒక సంవత్సరం నాటి[illegible] నాకుకూడా మేస్త్రీపని దొరికింది. దానితో పాటు [illegible] ప్రస్తుతమున్న కూలివాడియిల్లు మానేసి మేస్త్రీల కో[illegible] కట్టిన యింకొక పెద్దయింట్లోకి మారు కోవలసిందని [illegible] పెనీవారు ఆర్డరు యిచ్చేరు. జీతం నెలకి యిరవై అయిదు రూపాయిలకి హెచ్చించేరు.

నిద్రావస్థలో ఆ అమాయకురాలిని చూసేసరికి నా [illegible] దుఃఖం మాగిందికాదు. అబ్బా! ఆదృశ్యం నేటికీ నాకళ్ళకి కట్టినట్లుగా వుంటుంది.

"అనుభ్యాస్నాం నాకు దొరగారిదర్శనం కాలేదు. ఎన్నడూ ఒకరియింట తినడానికి అలవాటుపడి వుండని వాడ వనడంచేత నేను మొగమాటపడడంచూసి ఆయింటి యామె 'అయ్యో! నాయనా! అలాగమొగమాటపడితే యెలాగవుతుంది బాబూ! కొత్తగావచ్చేవు గనక మా

"[illegible] ... ప్రతి [illegible] ... గనులలో పనిచేసే [illegible] ... నువ్వు [illegible]?"

[illegible]

"[illegible] ... పాపం అయినవాళ్ళు [illegible] ... నేను [illegible] ... కొన్నిరాత్రులు నాకు [illegible] ... నిద్రలేకుండానే గడిచిపోయే [illegible].

"పైనచెప్పిన నాలుగు సంవత్సరాలూ జరిగిన [illegible] పైనను నాన్నగారిని యింకొకసారి కూడా చూడ [illegible]. నాకున్న పుణ్యం తినే వరసగా మూడు [illegible] ... నుంచిగాని [illegible] కుటుంబం [illegible] తెల్యలేదు. సంపాదించేదాన్ని నేను పని [illegible] లోనే ప్రతిపయంలోనూ [illegible] కనిపిం [illegible]. పాపం! రమణ యేంచెయ్యగలదు? ఇంతలా నాజ్వరం [illegible] విచారిస్తుందా? అవతల యింట్లో [illegible] ...?

"నాకు జ్వరప్రకోపం తేల ప్రకోపం [illegible] యింది. మేము నిలవచేసుకున్న డబ్బు అయిపోవడమే [illegible] కుండా అప్పులు పెరిగిపోయేయి. ఇంక యెవ్వరూ [illegible] యివ్వడం మానేసేరు. మూడునెల్లకి నాకు జ్వరం [illegible] నా శరీరం పెల్లబారా పనిలోకి వెళ్ళడానికి [illegible] నాకు రాలేదు.

"ఈ రెండు నెల్లలోనూ కొంతకాలం సౌర్యున్ని [illegible] నుంచి [illegible] ... అనేక [illegible] తినాలని [illegible]. అవి తెమ్మని నేను [illegible] ... తిండికే అరువు [illegible] నేను కోరేది [illegible] ఆమె [illegible] యిష్టం [illegible] ధ్యానం నాకు కొండంతా అప్పుడు లేకపోయింది.

"ఒకప్పుడు ఆమె యేదో వస్తువు నాకియ్యలేదని [illegible] నున్న కర్రతో ఆమెను వీపుని బాదినట్లు [illegible] మరొక్కసారి నేను. [illegible] ... ముందు? [illegible] ... శరీరం [illegible] ... యింటిలోకి [illegible] యిప్పటికీ నాకళ్ళకి కట్టినట్లుగా వుండి దుఃఖం [illegible] చేస్తుంది."

[అని చెప్పేసరికి [illegible] ... అప్పుడు [illegible] ... "అప్పుడు [illegible] ... ప్రవాహము మా!" [illegible] ... చెప్పసాగెను.]

"[illegible] ... ఇంట్లో తిండికి [illegible] ... యుండి. [illegible] ...

"అప్పుడేమి జరిగినది? అయ్యో! అదంతా నా [illegible] ఎట్లా చెప్పగలను? అబ్బా! చెప్పక తప్పదు. [illegible] ... మా అన్న అవతల [illegible] ... అన్నాదమ్ముడుగా [illegible] ... అప్పటినుంచి [illegible] నుంచి పరహాక్కైనా యింటికి [illegible] మా అన్న [illegible] ... చివరకి [illegible] ... గనిలో పనిచెయ్యక తప్పించికొను. అయ్యో దైవమా!

[ఆవేశంతో నా మిత్రుని కంఠము [illegible] పడి [illegible]. ఆతనిముఖ [illegible] ... అత్యంత [illegible] ... నా మిత్రునికి [illegible] ... కంటతడి [illegible] ... కారణము [illegible].]

"అప్పుడు [illegible] ... యింట్లో [illegible] ... గనులలోకి [illegible] పని చేసి యింటికి [illegible] ... కటిక నేలమీద రమణ పడు [illegible].

"ఆమె సంపాదించిన సొమ్ము తింటూ, [illegible] ... అన్ని సార్లు [illegible] ... పాపం నన్ను [illegible].

"అయ్యో! కరుణా! నువ్వు! [illegible] ... నా అపరాధాలు క్షమించి [illegible] నన్ను [illegible] ... నిన్ను సుఖపెట్టినందుకు నాకింతే కావాలి [illegible] నన్ను విడిచిపెట్టి పారేసేవు? [illegible]

ఈ దుర్భాగ్యుడికి [illegible] నవ్వుకుంటాయి నీ పాదాలు తీసుకుని [illegible] పెట్టుకో రాదే! అయ్యో! అంటే భాగ్యం మా రాదా? అప్పు—అప్పు—ఆ సాంతం—అప్పు"—

[అప్పులవాళ్లు అన్నమాటలు వేసుకున్నా [illegible] మాయి ప్రాణేశ్వరి మనం [illegible] నాజ్ఞాపించినది. అది [illegible], తాను బ్రతుకుతూ [illegible] నడపిపోయి ఆనాక్రమించిన నాటికన్న ప్రాణేశ్వరి సాన్నిధ్యము [illegible] [illegible] సాగెను. ఆతడు [illegible]నుండి లేవబోయి పడిపోయెను. నేను [illegible] నా హృదయమున కానిమ్ము కొంటిని. నాయు[illegible] [illegible] ఇది వేరుగ చెప్పవలయునా?]

౫

"ఇంకా [illegible] నాకు చేసినవన్నీ పాపాలే. [illegible] నమ్ముతున్నాను. నేను పెద్ద అనుకున్న ఒక్కటికే సాధ్యపడలేదు. ఒక్కటికే [illegible] తో చెడికొను. [illegible]—ఉండవలెను—[illegible]. [illegible]—అన్నీ ఒక్కమారుగా నా [illegible] ప్రవేశించి గిరగిర తిప్పేవేవి. ఒక్కొక్కప్పుడు [illegible] వచ్చిపోతానా?' అని పించేది. నేను [illegible] కష్టాలు [illegible] దేమో అనుకునేవాడిని. [illegible] గా [illegible] అను. [illegible] ఒక్కటికే [illegible] బాధించేవి.

"మా యింటికి పదిగజాల దూరంలో వీరయ్య అనే చాకివాడు ఉండేవాడు. వాడుకూడా జ్వరంచేత బాధపడ్డవాడే. [illegible] నాకన్న [illegible] పోర్చి [illegible]. ఒకరితో ఒకళ్లు మాటలు చెప్పుకుంటూ ఉండే వాళ్లం. వాడు [illegible]లోనే నా మాటలు విచారం నాకు తెప్పించేదికాదు.

"ఇంతలో నాకు కొత్త సమాచారం [illegible] వచ్చింది. నేను వీరయ్య కలిసి సాయంత్రంవేళ ఒక [illegible] వ్యాయామం [illegible] నడిచేవాళ్లం. క్రమంగా నాకు శక్తివచ్చినకొద్దీ దూరం హెచ్చించేవాళ్లం. ఒకనాడు వీరయ్య నన్ను ఊరు చివరికి తీసుకుపోయి అప్పులవాళ్లవిూ! ఏమీలో [illegible] విచారిస్తూ కూర్చుంటావు. నీవిచారం తగ్గించే మందు ఉంది చేవిందాక ముందే అన్నాను.

"వీరయ్యా! నావిచారం నావెనుక [illegible] కాదు [illegible]. [illegible]

"[illegible]—అయితే [illegible] [illegible] నాతో [illegible] తెచ్చాడు. అక్కడి [illegible] [illegible] ఉంది [illegible] పోయి ఉండేవాడిని!

"అదేం మందు?"

"ఏం మందు? [illegible] యున్నీ [illegible]—'

"[illegible]—నాకేమి అలాగంటేను. అయిశ్వర్యానికి తోడు [illegible]

"ఏమిటి? అయిశ్వర్యం దేనికి [illegible] [illegible]నికి. కాకపోతే నేను యిప్పుడు యిా [illegible] చూడ్డవు గాని.'

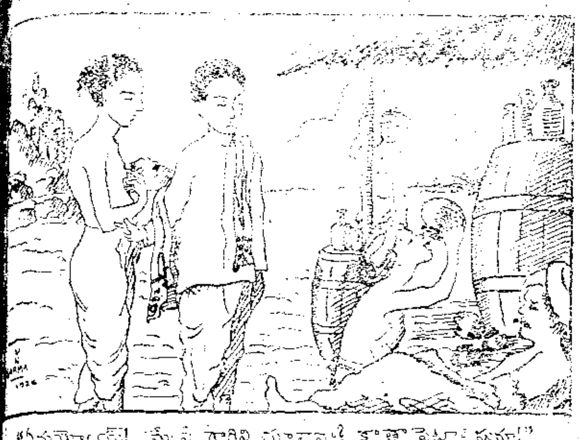
"ఇంక నీవు నమ్ముతావో నమ్మవో గాని అది కడుపులోపడ్డ ఒక గంటకి నా కెక్కడలేని ఉత్సాహం కలిగింది. ఆక్షణములో గనిలోనికిపోయి పని చేద్దామన్నంతశక్తి కలిగింది. ఆరాత్రి రమణని నేను భోజనం [illegible] పెట్టలేదు. అప్పటి [illegible] గర్భవతియైన రమణ, నాకుకలిగిన అన్నహితవు చూసి ఎంతో సంతోషించింది. నాకుజ్వరంవచ్చిన నాటినుంచి ఆదే సంతోషంతో అన్నం తిన్నరోజు అదే. ఒక్కటే.

"ఆమర్నాడుకూడా వీరయ్య నాకు బలవంతం చేసి ఒక గ్రాసం పోయించేడు. అలాగే నాలుగైదు రోజులు వీరయ్య సొమ్ముతో తాగాను. అదేం కారణమో కాని రోజురోజుకూ అపరిమితమైన శక్తివచ్చి పదిహేను రోజులలో నాపనికి నేను పోయేను.

"తర్వాత ఒకనాడు వీరయ్య నన్ను సారా దుకాణానికి తీసుకుపోయి "ఏమయ్యోయ్! మేస్త్రీగారిని చూశావా? కొత్తా పెట్టాలిసుమా!," అని దుకాణదారుడికి నన్ను అప్పజెప్పేడు. ఒక్కనాడు తాగడం మానేను. [illegible] ఆవేళ నిద్రలేదు. ఉత్సాహం లేదు. రెండింటిలేదు. మర్నాడు గనిలో పనిచూస్తా.

"నేను పనిలో ప్రవేశించినతర్వాత [illegible] నాటు [illegible] అందుకుని కొంతసొమ్ము సారాకి యిచ్చేస్తాను. మిగిలినది రమణచేతి కిచ్చేవాణ్ని. అందికేం అయితే [illegible] యింటికి తెచ్చేదింత తక్కువేమని ఆమె నన్నెన్నడూ అడగలేదు. జబ్బు వచ్చి ఉండడంచేత రోజూ చేరో కొనుక్కు తింటున్నానని ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు. ఇదివరలో అయిన అప్పులు తీరాలని ఆమె కూడబెట్టిం

[illegible]ప్రతి పూట గనిలో పనిచేస్తూనే ఉండేది. 'ఇంకా [illegible] చెయ్యవ[illegible]? అని నేనంటే నవ్వుతూ [illegible] రెండు నెల్లలోని అప్పులు [illegible] [illegible].



"ఏమయ్యోయ్! మేస్త్రీ గారిని చూశావా? కొత్తా పెట్టాలిసుమా!"

"సారబాకీలు అన్నీ తీరి వస్తూ సంసారం తేలింది. [illegible] సంపాదించవేండ్లు నేను [illegible] ప్రసన్నతర్వు అంతగా యిబ్బంది కలగలేదు. క్రమంగా నాకు తాగడం మామూలైపోయింది. మునుపు తాగినందుకన్న నాకు శరీర [illegible] సాహసం తప్పడం [illegible] లేవు. నేను [illegible] ఉన్నసంగతి రమణతో చెప్పడానికి ధైర్యపడలేదు.

"మునుపటిలాగ కాకుండా ఇప్పుడు నాకిన్నీ హి[illegible] హెచ్చిపోయినారు. సాయంత్రమైతే నాన్నా [illegible] సారా దుకాణానికి పోయేవాళ్లం. [illegible] [illegible] తాగకుండా ఉండేది నేను [illegible] [illegible].

"ఒకనాడు సాత్రంతెప్పి [illegible] పడిపోయేను. నాలుగు మాటలు చేరికి నేను యింటికి వెళ్లలేదు. [illegible] [illegible] రాత్రికి నాకు తెలివివచ్చి చూసుకు[illegible]. ఒక్క స్నేహితుడైనా దగ్గరలేడు. నేను ఒక్కడినే [illegible] పడివున్నాను. (కొంచెం సేపటికి [illegible] తూలుతూ లేచి యింటికి పోయేను.

"పిల్లవాడు నిద్రపోతున్నాడు. రమణ దీపం [illegible] [illegible] దీనురాలై అక్కడ కూర్చున్నాది. నేను [illegible] [illegible] నన్ను అంటుకున్న బట్టలూ, [illegible]

[illegible], నేను తాగి వచ్చిన ఆమె నాదగ్గరకు వచ్చి [illegible] లేచి. [illegible] నా దగ్గరకు చేరింది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] రమణ తేరి [illegible] [illegible] [illegible].

౬

"రమణ యిప్పుడు [illegible] మాసం [illegible]. ఆమె యింట [illegible] [illegible] పని చెయ్యలేకపోయింది. పని చెయ్యలేక ఆమెయే మానివేసిందిగాని, నా తాగుడు సాగుతుకదా అది దురభ్యాసమైనదే నా మెను [illegible] చెప్పలేను. మైగ్రమా! ఈ విషయంలో నే [illegible] కాసుసుమా!

[[illegible] యున్న [illegible] దుఃఖోద్రేకము [illegible] గొంతువించుకుంటేను.]

"రమణ పనిమానేయడంతోటే [illegible] [illegible] యింది. ఇవతల నా తాగుడు హెచ్చిపోయింది. ఆమె నాకెప్పుడెప్పుడు తాగుడు మానమని బోధపరుస్తూ ఉండేది. ఆమెయందుకు తాగుడు [illegible] ఒప్పుకునేవాడిని. కాని [illegible] పోయినతర్వాత మానడం [illegible]!

"నాకు అపుడంతోటే [illegible] సారాకొట్టుకి మునుపటికంటె ఎక్కువ హెచ్చు యివ్వవలసివచ్చేది. రోజూ ఒళ్లు తెలియక ఏరోడ్డుమీదో పడిపోయి, ఏ అర్ధరాత్రికో యింటికి చేరుకునే వాణ్ని. అంతవరకూ రమణ నాకోసం ఆగానే చూస్తున్నది. పాపం! ఆమె కష్టం నాకేమి తెలుస్తుంది?

"ఇంటికి జీతంతెచ్చి ఒక వారం యిచ్చేను. రమణ యింటికి కావలసిన డబ్బు ఉంచి మిగిలినది బాకీలకు కొంత యిచ్చింది. ఈ పోస్తరుగా నా అలవాటు క్రమంగా [illegible] ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు! కాని ఆసొమ్ము నాకక్కడ? రెండు రోజుల్లో సొమ్ము అయిపోయింది. సారాకొట్టు యింకా అరువు యివ్వలేను.

"ఇంటికివచ్చి రమణని బతిమాలుకున్నాను. రేపటినుంచి పూర్తిగా మానేస్తానన్నాను. కొసకి దయదలచి ఆమె ఆనాటికి కొంత సొమ్మిచ్చింది. మర్నాడుకూడా యిదే రీతిగా జరిగింది.

"మూడ్లో నాకు మరి రమణ దగ్గర సౌఖ్యం లేక పోయినది. నేను ఏమైనా యున్నది బతిమాలుకున్నాను. [illegible] నాకు [illegible] అమ్మా [illegible] యున్నదే లేదు.

"ఆ రాత్రి జరిగిన సంగతి తలుచుకుంటే యిప్పటికీ నా [illegible] గగుర్పొడుస్తుంది. ఇంట్లో సౌఖ్యంగానే రమణ అబద్ధమాడుతూం దనుకున్నాను. [illegible] సౌఖ్యంగా వున్నావా? అని అడిగేను.

"నేను పరిస్థితిలో ఉన్నప్పుడు [illegible] రమణ నా నోటినుంచి అలాంటి మాటలు విన లేదు. అందుచేత ఆమె కాడిగా [illegible] [illegible]. ఆ కోప తీవ్రాన్ని నాకు ముందు [illegible] లేదు. తక్షణం లేచి—చేతులో ఉన్న [illegible] బెత్తంతో—ఆమెను—నా రమణని—అయ్యో—అయ్యో చెప్ప లేను—చెప్ప లేను"

[అనుచు అప్పలస్వామి దుఃఖావేశములు ముప్పిరిగొన ఒక్కపట్టున మంచము మీదనుండి లేచి అశక్తత చేత మూర్ఛపోయెను. నేనిట్లు జరుగునని తెలియక అతని చరిత్రవినుటలో మునిగియున్నందున, అతనిని ఆపుటకు అడ్డగింపలేక పోయితిని.

పూర్ణ పశ్చాత్తాపుడగు నాతని యవస్థను చూచి నా గుండెలు బ్రద్దలైనవి. తక్షణ మచ్చట వైద్యశాలా పరిచారకులతో గూడ నే నాతనిని మంచముపైని బరుండబెట్టి చేయదగిన యుపచారము లొనర్చితిని. దుఃఖ భారమధికమై పోయినందున నాతని దేహము గడగడ వణకుచుండెను. ముక్కుపుటము లదరుచుండెను. అరగంటవరకు నాతనికి మాట్లాడు శక్తి కలుగలేదు.]

"రమణ నేలని పడిపోయింది. ఆమెనిండు మాలాలు ఒంటిమీద [illegible] లేదు. అప్పటికామె మెడలో నా అప్పు పెట్టిన నాను [illegible]. ఆమె వస్తువులన్నీ మిగిలినదది ఒక్కటే వెంటనే అది తెంపేసిపట్టుకు పోయేను.

"ఆ రాత్రి ఆవానతో నేనేంచేసేనో నాకే తెలియదు. సారాదుకాణం వరకు వెళ్ళి అక్కడ [illegible] మాత్రంనే నెరుగుదును. నాకు ఒంటిమీద తెలివివచ్చేసరికి ఆసుపత్రిలో మంచంమీద పడి వున్నాను.

"రమణా? పక్కని ఎదురుచూస్తున్నది. [illegible] అప్పలస్వామి ఒక్కనిముషము [illegible] [illegible] నిద్రపోయాను [illegible] కాలం నిండి [illegible] కాలు కాకుండా వున్నాయి. డాక్టరు [illegible] కొల్లగొడుతూ, నేను [illegible] వుంటే [illegible] అని [illegible] [illegible] ఆపత్కాల [illegible] అన్నట్లే [illegible] బ్రాంతియని [illegible] చెప్పాల్సి [illegible]

"ఆమాటలు నాకేంచేసి [illegible] [illegible] యని నా అభిప్రాయం. డాక్టరు [illegible], నేను [illegible] 'అమ్మా' అన్నప్పుడే ఆమెముఖం [illegible] [illegible] [illegible] శక్తిలేకపోయింది.

"మూడుకోజులు క్రిందట నేను రమణ దేహం నేలమీద అప్పుడు జ్ఞప్తికొచ్చింది. డాక్టరు [illegible] రమణ నాముఖంవేపు దీనంగా చూస్తూంది. నేను [illegible] సంజ్ఞ చేసేను. ఆమెయిన్ని నీళ్లనా నోట్లో పోసి. ఆమెను నాప్రక్కలో పడుకోబెట్టుకున్నాను. ఆమె మీద [illegible] పట్టు ఇంకా స్పష్టంగా ఉన్నాయి.

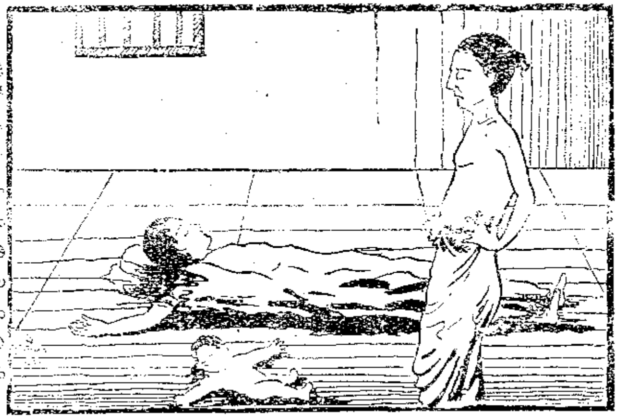
"ఆమె చెయ్యి నా రెండుచేతులతోటీ పట్టుకొని నా గుండెలు మీద వేసుకున్నాను. ప్రయత్నంతో "రమణా!" అని పిలిచేను. కన్నీళ్లలోనుంచి ఆమె నన్ను చూసింది. 'క్షమించవూ?' అన్నాను. ఆమెయుపం పకపక నవ్వి, ఎదతెగకుండా [illegible] కన్నీటిని బద్దుకుంది.

"ఇంక నెయ్యి చెప్పడం ఎందుకూ! నెలరోజులు నేనాసుపత్రిలో వున్నాను. పండుకున్నప్పుడు ప్రతి [illegible] నా ఉపచారాల్లో ఉండేది. ఆమె అమృతహస్త ప్రభావంవల్లనే నాగాయాలు మాని నేను బతికేనుగాని మందులవల్ల కాదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను.

"మిత్రమా! ఇక్కడ ఒక విచారకరమైన సంగతి చెప్పవలసి వస్తూంది. అన్నీ సంగతులు చెప్పడానికి నన్ను [illegible] భగవంతుడు బతికించేడు. నేను ఆసుపత్రిలో ఉండడం, రమణ పని చెయ్యలేని స్థితిలో ఉండడం నీకు చెప్పేను కదా! ఈ కాలంలో మాకు జీవనం [illegible] గడిచిందనుకున్నావు. అప్పటికే మాపుస్తకాను [illegible] పనిచేసి సమ్మాని [illegible] [illegible] తీర్చుకున్నాను.

"నెలరోజులకాలా తరువాత నేను యింటికి [illegible] [illegible]. నేను యింటికి పోయి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అప్పుడే [illegible] [illegible] ఉన్నాను.

[illegible] అప్పలస్వామి [illegible] [illegible] [illegible] స్త్రీ [illegible] అప్పు నా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కొంతసేపటికి మనశ్శాంతి [illegible] చెప్పుటకు [illegible] [illegible]. విచిత్ర ప్రసంగము [illegible] కాఠిన్యమును, నా మిత్రుని [illegible] [illegible] చరిత్రమును విను [illegible].]



"పుత్రశోకంచేత రమణ మరి యెత్తిక లేదు. నేనెన్నివిధాల ధైర్యం చెప్పినా ఆమె వినలేదు. ఆమె ఇహలోక సౌఖ్యాలే మానేసింది. నేను పూర్వపు దుర్గుణాలు మానేసే నన్న సంతోషం ఆమెకి లేకపోయింది.

"ఆ నెలలో మరి పదిరోజులకి రమణకు ప్రసవ వేదన లారంభమైనవి. మూడు దినాలవరకూ రమణకి నిద్రాహారాలు లేవు. అపరిమితమైన ప్రసవవేదనలామె ఆ రోజుల్లో అనుభవించింది. పెండ్లియైనప్పటినుంచి ఆపూట్లో ఆదరించిన మైత్రి చనిపోవడంతోటే ఆతనిభార్య పుట్టింటికి పోయింది. అందుచేత ఒకరి సహాయం కూడా దొరకలేదు.

"మూడో నాటి రాత్రి రెండు జాములైంది. పట్నం అంతా మాటు మణిగిపోయింది. దూరాన్ని కుక్కల అరుపులు తప్ప ఆ నిశ్శబ్దాని కింకే అంతరాయం లేదు. కన్ను పొడుచుకుంటే కానరాకుండా చీకట్లు నిండిపోయేయి. రమణ యింట్లో గదిలో బాధపడుతూంది. నేను దైవప్రార్థన చేసుకుంటూ గది యివతల కూర్చున్నాను. మినుకు మినుకుమంటూ ఒక దీపము నా కనుకుపాట్లకి తోడైనది.

"అరగంటు పేపుల్లా జరిగింది. నేనక్కడ [illegible] నేనబికి [illegible] [illegible] నిద్రపోలేను. ఇంతలోనే "అమ్మా" అనే ఆర్తనాదం [illegible] గంటి [illegible] [illegible].

"నేను [illegible] లేచేను. [illegible] [illegible] వుంది! నేను ధైర్యం [illegible] లేకపోయేను. [illegible] [illegible] [illegible] గదిలోకి పరుగెత్తేను.

"నా రమణ నేలని పడిపోయివుంది. ప్రాణాలు లేని శిసువొకటి ఆపక్కనే పడివుంది. "రమణా" అని పిలిచేను. చలనంలేదు. గుండెలు జారిపోయి మళ్లా "రమణా" అన్నాను. కళ్లు మెల్లగా విడ్డాయి. ఆమె మాట్లాడ్డానికి ప్రయత్నించింది. శక్యం కాలేదు. మళ్లా కళ్లు మూతలు పడిపోయేయి.

"'రమణా!' అని మళ్లా పిల్చేను. చలనంలేదు. జవాబులేదు. ఇంక ఆగలేక ఆమెను ముట్టుకున్నాను. శరీరం చలచబారిపోయి మంచుగడ్డలాగుంది. 'రమణా! పలకవూ?' జవాబు లేదు. కదిపి ఒత్తిగిల్లించేను. శరీరం కొయ్యబారిపోయింది. ఇంకేముంది? నా రమణ నన్ను ఒదిలిపెట్టేసింది దుఃఖపూరితమైన యిహలోకవిన్యాస. ఆమె కళ్లు శాశ్వతంగా మూతలు పడిపోయేయి. నాతల తిరిగిపోయింది. కళ్లు చీకట్లు కమ్మేయి."

[క్రమంగా అప్పలస్వామికి ఆవేశం హెచ్చిపోవుచుండెను. అతనిని నేను జాగ్రత్తగా పట్టుకున్నాను. కాని నాకు దుఃఖ మాగలేదు. మహాపతిసీత, సావిత్రి, అరుంధతులను బోలు నా పతివ్రత మరణము వినుటతోడనే నేను నిలువున నీరైపోయితిని. అప్పలస్వామి

మాట [illegible] కదా ? [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] మనల [illegible]]

౭

"[illegible] కందుకూర్ జులకే నాకు అనుష్ఠితి[illegible] [illegible] వచ్చింది. మిత్రమా! ఇంకా [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] పోయింది. [illegible] నాకు [illegible] నీళ్లు యిస్తావాలికి తనూ నా ప్రక్కని లేదు. [illegible] తో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నా [illegible] [illegible] తో నేను చెప్పలేను.

"[illegible]! ఎక్కడున్నావు? నీవంటి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కూడా? నీశరీరం, నీప్రాణాలు సమస్తం నాకొరకు [illegible] అప్పజెప్పేశావా? అయ్యో! "పతిదేవు వాడిచే [illegible] మహాత్ముని [illegible] వచ్చేవే [illegible]?" అంటున్నావా?"

"మహాపరాధిని; క్షమించు. నీపాదాలుపట్టుకొని [illegible] నేను అర్హుణ్ని కాను. నిన్ను కొట్టిన దెబ్బలు— యిప్పుడు— పదిరెట్లు— తీవ్రంగా— నాకు తగులుతు న్నాయి. అబ్బా—దాహం—దాహం—దాహం."

[[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యిస్తారు.]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] నా ప్రాణాలు [illegible]"

[[illegible] నాకు [illegible] [illegible].

ఇంకొకపర్యాయము [illegible] [illegible] [illegible] ఒకవిశేషం చూచితిని. అక్కడి [illegible] [illegible] కలిసి [illegible] మహాపతివ్రతయని [illegible]. [illegible] వంహానేసుకుని తనూ [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" అని వాని [illegible] [illegible] [illegible] ప్రతిమంగా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కుంకుమలు తనూ [illegible] భక్తితో [illegible] [illegible] నర్చుచుందురు.]

సంపూర్ణము

వేదటీమి

భక్తి లభియింప కెన్నిరో [illegible] సని
నిద్రగాంచక యెన్నిరో నిశలు గడచె
హాయి పడిం [illegible] గానక మాయమయ్యె
కటకటా, యింక నేటి కీకటిక బ్రదుకు.

—నిఖులేన.



* [illegible]

[illegible]

[illegible] కొత్త [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
—భాగవతము

[illegible]

(రా, పుష్పవేణి, కీలకేశి ప్రవేశించుట)

నీ.—అదుగో! ఆ[illegible]వున్నాడే! (చూచి) [illegible] నా[illegible] వచ్చినది.

పు.—[illegible] చేయుచున్నది.

రా.—[illegible] అనే కదా!

నీ.—పుష్పవేణీ, మన్నించుము.

పు.—నేను ముందుగా ప్రశ్నింపను.

నీ.—పోనీ! ఆయనను నాన్నగారి చెప్పుము.

రా.—అపరాధము అపరాధము. నేనే పలుకరించెదను. (నమస్కరించి) అమ్మా! మా [illegible] జరుగుచున్నదా! సుఖముగా యున్నారా?

ఉ.—ఆయన సుఖముగా యున్నారు.

పు.—నాను [illegible] అన్యాయ[illegible] పలు[illegible]కించెదను. (తలవంచుకొను చూచి)

మ. శ్రమ[illegible]! దుర్వనమిత్రా! [illegible]
పాదాబ్జములన్ నాగ[illegible]
ప్రమదాళి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] పుణ్య [illegible]
[illegible]
—భాగవతము.

నా.—[illegible]
[illegible]

మ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
—భాగ[illegible]

రా.—[illegible] ఆమహానుభావుని [illegible] తల్లి [illegible] చెప్పు గలదు. [illegible] యుండి [illegible]! అంతిరేదావాలను. మన [illegible] మానవుడు [illegible] కలదు [illegible]?

శా. ఏకాంతంబున నిను[illegible]
[illegible] భాషించుచో
మాకాంతుండు [illegible]
[illegible] ప్రదేశంబునన్
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
—భాగ[illegible]

ఉ.—చెప్పకేమి? [illegible] జలకేళిగావించుటయు, [illegible] చెప్పి చెప్పి [illegible] చుండును.

పు.—

ఉ. బంధుల [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] శ్రీగారు

[illegible] శ్రీ [illegible] కాము [illegible] గుమస్తా.

౨

కామరాజు అతిత్వరితముగ భోజనము చేసి, వంటయింటినుండి వచ్చి, అంగీ తొడుగుకొని, యుత్తరీయమును మీదవేసికొని, "పాఠములను [illegible]చుండుడు. నే నిప్పుడే వచ్చెద" నని విద్యార్థులకు చెప్పి, వీధిలోనికి పోయెను.

ఏడుమిడి ఘంటలయినది. లోపలనున్న [illegible] ఇంకను ఉపాధ్యాయుడు వచ్చుటలేదు. నిద్రవచ్చుచున్నదియు, ఉపాధ్యాయుడు రాకుండుటయు చూచి, [illegible] జరిగియుండెనని [illegible] ముచ్చటించుకొని, ఉపాధ్యాయుడు [illegible] ఇంటివద్దకు [illegible], "మేము వెళ్లిపోయెద" మని చెప్పి విద్యార్థులు వెడలిపోయిరి. [illegible] ఇంటిలోనికిపోయి, అచట కూరుచుని యుండెను.

[illegible] కొన్న [illegible]. శాంతమ్మ [illegible] [illegible] దాసు [illegible] తన్నమము [illegible] టను చూచి శాంతమ్మ వద్దకు [illegible] [illegible] యుండలేదు. [illegible] పిచ్చి గుమ్మమువద్ద [illegible] [illegible] నిద్ర పోయెను.

3

[illegible] ఆకుల [illegible] యున్నది. ఇది [illegible] సమీపమున నున్నది. ఇచట తమలపాకుల వ్యాపారము హెచ్చుగా నుండు టచే [illegible] ఆకులవీథి యని పేరువచ్చినది. ఈ వీథియందు తూర్పుననున్న ఒక చిన్న గడ్డియిల్లు ఉన్నది. ఆ యింటియందు పున్ని, వరహాలు అను యిరువురు స్త్రీలు కాపురముండిరి. పున్ని ఆ యింటియరుగుమీద కిళ్లీల దుకాణము వేసికొని ఉదయము ఆరు ఘంటలనుండి రాత్రి తొమ్మిది, పదిఘంటల వరకు, బాటసారులకు కిళ్లీలు విక్రయము చేయుచుండును. ఈమెకు పనియుండు సమయ ము [illegible] వయస్సు [illegible] వరహాలు దుకాణముపై కూర్చుండును. [illegible] దుకాణము నందుండు సమయమున వ్యాపా రము [illegible] ఉండును. సుమారు తొమ్మిది పది ఘంటలకు దుకాణమును [illegible] [illegible]. [illegible] తొమ్మిదిఘంటల సమయమునకే వ్యాపారము ముగించి [illegible] యింటిలో పున్ని [illegible]

[illegible] పెద్దమ్మ [illegible]. [illegible] కిటికీ తలుపు [illegible] శబ్దమును విని "[illegible]" అని లోపల నుండి ప్రశ్నించెను. [illegible] వినిపించెను. "ఏమనుకొనలేదు [illegible] బయట తలుపువద్ద నిలువబడియున్న [illegible] మెల్లగా [illegible]. కాని, అనుమ [illegible] [illegible] పోవుచుండిన [illegible] నకు [illegible]. అయినను కొం[illegible] ములో [illegible] పోటాదుకాణము [illegible] త్రాగుచు నిలువబడియున్న వెంకట[illegible] చూచెను. ఆ కోకిలరాముని [illegible] చుచున్నాడనుసమాచార మీయ[illegible] త్రమును [illegible]. అయినను త[illegible] మున నెవరైనా చూచెదరో యను భీతి[illegible] యనమును [illegible] వీడిపోవుట లేదు. [illegible] లోన [illegible] ప్రవేశించునరికి [illegible] తలుపు మూసినశబ్దము మాత్రము [illegible] ఈయన యింటిలోనికి ప్రవేశించె[illegible] యందొక [illegible] వెలుగుచు[illegible] మూలనుండి నులకమంచము [illegible] [illegible] పరచియుండెను. ఆ య[illegible] మరి [illegible] లేకుండెను. [illegible] ప్రవేశించినతోడనే, పున్ని, "వంట[illegible] నావా? నేను చెప్పినది తెచ్చితి[illegible] యడిగెను. "నీమాటకు ఆటంక [illegible]" అని కామరాజు ప్రత్యుత్తరమిచ్చి[illegible] ఏదియో నారిరువురు మాటలాడు[illegible] హాలు! [illegible]" అని వెనుక [illegible] మున్న [illegible], యీ వ[illegible]

[illegible], చేత [illegible] పెట్టుకొని [illegible] [illegible]ప్రకారము [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] కొన్ని దినములు గతించినవి. [illegible] [illegible] [illegible] చేయుటకును [illegible] [illegible]. భార్యను భర్తయొక్క [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] యున్న దినము అని [illegible] [illegible]లేదు? కామరాజు ప్రవర్తన యెవరి[illegible] [illegible] యాయెను. తనవద్దనుండు [illegible] [illegible] అతని [illegible] గుసగుస [illegible] [illegible] తనయింటి సమీపమున [illegible] [illegible]తమ్మను జూచి, యామె యవస్థను [illegible], ఆమెపై జూచి కొంత దయ [illegible]. ఇట్టియెడ స్త్రీలకు [illegible] [illegible] మరణమని వేరుగ వక్కాణింప [illegible]లేదు. ఇట్టి యీ బ్రతుకెందులకని [illegible] ప్రాణత్యాగము చేయుటకు [illegible] [illegible]. అయినను [illegible] [illegible] [illegible] యేకార్యమును చేయునది [illegible] కార్యమునకైనను దీర్ఘముగా ఆలో [illegible]. ఆనాటిదినము సంధ్యాకాలమున [illegible], అచటనే తనచేతియందు [illegible] పట్టుకొని ఏదియో [illegible] [illegible]చుండెను. ఆసమయమున [illegible] [illegible]టిలో నుండివచ్చి "చెల్లీ! [illegible] [illegible] నిలువబడియుంటివి?" అని [illegible] [illegible] చీపురు [illegible] [illegible]. [illegible] మాటలాడుట లేదు. [illegible]

[illegible]. ఆమె [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] శాంతమ్మను [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] కాని, [illegible], [illegible] [illegible] గంగా స్నానము చేసినతోడనే పాపములు పోవు నట్లు, [illegible] మూనిన [illegible] దూరముగ పోవును గదా! [illegible] [illegible] మాటలాడుచు కూర్చుండినవిమ్మట రాత్రి [illegible]. చీకటి [illegible] [illegible] రుక్మిణమ్మ తనయింటికి పోయెను. వారిరువురు నేమి మాటలాడుకొనిరో? [illegible] [illegible] రుక్మిణమ్మ వెళ్లినసమయము నుండియు, శాంతమ్మ [illegible], ఏది యో కార్యనిశ్చయమును [illegible] [illegible].

[illegible] శనివారము; [illegible]. చంద్రుడు సంపూర్ణముగ ప్రకాశించుచుండెను. రాత్రి తొమ్మిది ఘంటలయినది. కామరాజు ఎప్పటియట్లు [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] నిలువబడియుండెను. [illegible] [illegible]. పూర్వము [illegible] యనుభయముచే [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible]నది. ఎన చేయుదునుకొనిన [illegible] నక్కకు వచ్చెను. అయన గుమ్మము [illegible] కనుముందు శాంతమ్మ [illegible] కొని, రవికతొడుగుకొని, [illegible] అభర ణములన్నియు [illegible] తలుపుత్రోసి [illegible] దానివలె గుమ్మములోనికి వచ్చెను. [illegible] కామరాజు ఆశ్చర్యముతో "ఇదియేమి [illegible] వేషము?" అని యడిగెను.

శాం—ఏమియు [illegible]. ఏదియో [illegible] వేషము.

కామ—ఇట్లు బయలు దేరుటకు కారణమేమి?

శాం—బయలు దేరినాను, మరి—

కామ—ఎక్కడికి [illegible]?

శాం—ఎక్కడికో అక్కడికే.

కామ—నాన్ సెన్సు. ఏమిపోవారు?

శాం—నాన్ సెన్సు లేదు, గోనెసంచిలేదు. నాకు [illegible] కమేమిటి? నాకేమిలేదు, [illegible].

ఇట్లు శాంతమ్మ [illegible] మను మాట్లాడి [illegible] [illegible] యన్నదియు [illegible] గ్రహించి [illegible].

గుమ్మములో ఉన్న యాతని వాకిలోని నకు వచ్చినాడు. అతనితో శాంతమ్మయు వచ్చినది. అమెను మంచిమాటలతో [illegible] గిమాడవలయునని "ఏమిటి, శాంతా! ఎచట కు బయలు దేరితివి. ఎవ్వరి [illegible] కార్యమగుచున్నదా యేమి?" అని యడిగెను.

శాం—మీకు తెలికార్యము నాకేమి?

కామ—అట్లయిన మొదటకు పోవుచుంటివి?

శాం—మీరా ఎక్కడికి?

కామ—నేనెక్కడికి వెళ్లినా, [illegible] [illegible]?

శాం—[illegible] నాకు [illegible] లేదు. వెళ్లవచ్చు [illegible] నేను అడుకొనవలసిన [illegible] అటుకొనవలెను మానుదు [illegible].

కామ—నేను వెళ్లి [illegible] నీమాట [illegible]

శాం—నేనుమా వెళ్లెను.

కామ—ఎప్పుడు?

శాం—మీరా [illegible]?

కామ—[illegible] గోనములో పడ్డదే?

శాం—[illegible]? [illegible], మరి [illegible].

ఈ [illegible] యేమియు కామరాజునకు [illegible] యలేదు. శాంతమ్మ కన్నులు నిప్పులవలె యుండి ఒకొక్క మాటకును [illegible] ఉ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిలువబడి యున్న కామరాజు [illegible] కరాళ్ళనెను. ఏమియు [illegible]. శాంతమ్మ [illegible] మాత్రము [illegible] నేలపై వ్రాయుచు నిలువబడియుండెను.

కామ—అట్లయిన, నీవును వెళ్లెదనుకుంటివా?

శాం—[illegible], [illegible]. నేనుమాత్రము [illegible] [illegible] [illegible] మాటకు అడుగుచు [illegible]

[illegible]నారు—

[illegible]మాటలు శాంతమ్మ [illegible] [illegible] కామరాజునకు [illegible] [illegible] [illegible] అతను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]మునగా—

[illegible] అనుచున్నారు. ఏది [illegible]?

[illegible]? తెలియకనున్నారేమో?

[illegible], [illegible]—

[illegible] నాకు [illegible]?

[illegible]? ఏమియు లేదు. [illegible] [illegible] తెలియవలెను కొన్నారు. [illegible] [illegible] తే మరి మాటలాడుతారా?

[illegible] నాతో [illegible] అని [illegible]—

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] లేని [illegible] [illegible] పోయిన్నా.

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. ఏమి? [illegible] మా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]నెను. [illegible] శాంత [illegible] [illegible]నెను.

[illegible]—[illegible] [illegible] [illegible]? వెళ్లెను.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]— వెళ్లెను.

[illegible]—[illegible]! వెళ్లకపోయిన యెట్లు? అది [illegible]?

ఏమియునుటకును కామరాజు [illegible] లు [illegible]. మనసులోని ఏదియో [illegible] [illegible] [illegible].

కామ—[illegible] వెళ్లెను.

శాం—అ! వెళ్లెదా? ఈ [illegible]?

కామ—[illegible]. వెళ్లెను [illegible].

శాం—మగవారిని నమ్ముటెట్లా? [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] నాకన్న [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? ఏమి [illegible] [illegible]?

కామ—ఏదియో? [illegible].—

ఇట్లు [illegible] నొకరు సంభాషించుకొని, శాంతమ్మ కామరాజ భుజ ముపై [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] కామరాజు నకు మాత్రము [illegible]. అయన [illegible] కన్నులనుండియు నీరు కారుచుండెను. ఇదివరకు [illegible] [illegible] [illegible] ఈ [illegible] ముగ [illegible]. [illegible] కొన్ని దినములు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తనవచ్చియు [illegible] ముద్దుమాటలతో, తన [illegible] శాంత మ్మ, కామరాజునకు ఆనందము కలిగించు చుండెను.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].